

SUOMEN
TIETOKIRJAILIJAT RY

TOMMI WALLENIUS

TIETOKIRJAILIJAN ELÄMÄÄ

SUOMEN
TIETOKIRJAILIJAT RY:N
JÄSENTUTKIMUS

2023

Sisällysluettelo

Esipuhe.....	5
1 Johdanto.....	7
2 Tutkimuksen toteutus	8
3 Tietokirjailijakunta	9
3.1 Ikä, sukupuoli ja asuinpaikka.....	9
3.2 Koulutusaste ja -ala	11
3.3 Toimiala	13
3.4 Yhteenveto.....	14
4 Tietokirjailija	15
4.1 Tietokirjailijan rooli.....	15
4.2 Tietokirjallisuuden tiedonalat ja julkaisumuodot	17
4.3 Kirjoittajakoulutus	22
4.4 Yhteenveto.....	23
5 Kustannustoiminta	24
5.1 Kustannussopimukset.....	24
5.2 Kustannustoiminta	32
5.3 Kokemukset pääasiallisesta kustantajasta	33
5.4 Yhteenveto.....	37
6 Yhdistystoiminta	38
6.1 Jäsenrekrytointi	38
6.2 Tyytyväisyys yhdistystoimintaan	41
6.3 Toiminnan painopisteet	43
6.4 Sanallinen palaute yhdistykselle.....	45
6.5 Yhteenveto.....	46
7 Lopuksi	47
Liitetaulukot ja -kuvat	48

Taulukot ja kuvat

Taulukko 1. Tietokirjailijoiden asuinpaikka

Taulukko 2. Tietokirjailijoiden koulutusala

Taulukko 3. Vuonna 2022 työssä olleiden tietokirjailijoiden toimiala

Taulukko 4. Pääasiallinen tietokirjailijan rooli

Taulukko 5. Tietokirjailijoiden toiminnan luonne

Taulukko 6. Työkäisten tietokirjailijoiden toiminnan luonne

Taulukko 7. Tietokirjoittamisen roolit

Taulukko 8. Tiedonalat, joilta tietokirjailijoiden teoksia on julkaistu

Taulukko 9. Kirjoittajakoulutus ja yhdistyksen jäseneksi liittyminen

Taulukko 10. Pääsääntöinen kustannussopimus

Taulukko 11. Tuoreimman tietoteoksen kirjoittamisen rahoittaminen

Taulukko 12. Julkaisuoikeuksien luovuttaminen

Taulukko 13. Julkaisuoikeuksien palauttaminen

Taulukko 14. Viimeisimpään kustannussopimukseen liittyvät erillistehtävät

Taulukko 15. Viimeisimmän kustannussopimuksen tekijänpalkkio

Taulukko 16. Tekijänpalkkion prosenttikorvauksen suuruus

Taulukko 16. Sanaston lainauskorvausjärjestelmä

Taulukko 17. Ennakkopalkkion maksaminen

Taulukko 18. Sanaston lainauskorvausjärjestelmä

Taulukko 19. Tietoteosten kustantajatahot

Taulukko 20. Onko harkinnut kustantajan vaihtoa viime aikoina

Taulukko 21. Omakustanteen teko

Taulukko 22. Suomen tietokirjailijat ry:n jäsenyys

Taulukko 23. Yhdistyksen viestintäkanavien tavoitettavuus

Taulukko 24. Jäsenyys muissa tekijäjärjestöissä

Taulukko 25. Tyytyväisyys yhdistystoiminnan osa-alueisiin

Taulukko 26. Yhdenvertaisuus jäsenten kokemana

Taulukko 27. Yhdistyksen tärkeimmät toimintamuodot

Liitetaulukko 1. Esikoistietokirjan julkaisuikä ja pääasiallinen tietokirjailijarooli

Liitetaulukko 2. Tietokirjailijoiden teosten käännökset

- Kuvio 1. Tietokirjailijoiden ikäjakauma**
- Kuvio 2. Tietokirjailijoiden ikäjakauma sukupuolen mukaan**
- Kuvio 3. Tietokirjailijoiden koulutusaste**
- Kuvio 4. Koulutusaste sukupuolen mukaan**
- Kuvio 5. Uusimman tietoteoksen ilmestymisvuosi**
- Kuvio 6. Tietokirjailijoiden julkaisumäärät julkaisumuodoittain (teosta per jäsen)**
- Kuvio 7. Tietokirjailijoiden kirjoittajakoulutus**
- Kuvio 8. Tyytyväisyys pääasiallisen kustantajan toimintaan ja yhteistyöhön**
- Kuvio 9. Tyytyväisyys kustantajaan – on/ei ole pääasiallinen kustantaja**
- Kuvio 10. Julkaistujen omakustanteiden lukumäärä**
- Kuvio 11. Yhdistyksen jäseneksi 2010 jälkeen liittyneet**
- Kuvio 12. Julkaisujen määrä, kun liittynyt yhdistyksen jäseneksi**
- Kuvio 13. Tyytyväisyys yhdistystoiminnan osa-alueisiin, vastausjakauma**

Liitekuvio 1. Esikoistietokirjan julkaisuikä

Esipuhe

Tänä vuonna Suomen tietokirjailijat ry täyttää 40 vuotta. Asian juhlistamisen yhteyteen sopii hyvin se, että kartoitamme jälleen sitä, millaisia suomalaiset tietokirjailijat ovat, miten he tietoteoksiaan julkaisevat ja kuinka tyytyväisiä he ovat yhdistyksemme toimintaan. Olemme tällä vuosituonnilla teettäneet kolme aiempaa jäsentutkimusta, joista edellinen valmistui syksyllä 2018. Käsillä olevaa tutkimusta varten jäsenkyselyn kysymyspatteristoa päivitettiin hieman, mutta pääpiirteittäin kyselyn sisältö on sama kuin edellisillä kerroilla. Näin ollen nyt julkaistavaa tutkimusta voi hyvin pitää vertailukelpoisena vuosina 2004, 2013 ja 2018 valmistuneiden tutkimusten kanssa.

Tietokirjailijan työn ydin pysynee vuosikymmenestä toiseen varsin muuttumattomana: tietokirjailija kirjoittaa tutkittuun tai koeteltuun tietoon perustuvia tietoteoksia. Tietokirjailijan toimintaympäristössä voi kuitenkin tapahtua merkittäviä muutoksia lyhyessäkin ajassa. Näin on varmasti tapahtunut vuoden 2018 tutkimuksen julkaisemisen jälkeen. Maailmanlaajuinen koronapandemia ja Ukrainassa käytävän sodan vaikutukset koko Euroopan tilaan ovat kiistatta heijastuneet myös niihin olosuhteisiin, joissa tietokirjailijat työskentelevät. Samoin yhteiskunnan digitalisaation nopea eteneminen ja viime aikoina myös tekoälysovellusten tuleminen kaikkien kansalaisten käden ulottuville muuttavat tietokirjailijoiden ja tietokirjallisuuden asemaa yhteiskunnassa. Tilanne voi näyttää suorastaan ristiriitaiselta. Toisaalta kuka tahansa voi luoda tietokirjalliselta vaikuttavan tekstin internetistä löytyvien aineistojen ja työkalujen avulla, toisaalta todellisten asiantuntijoiden laatimien luotettavien tekstien tarve on entistäkin suurempi.

Vaikka olosuhteet, joissa suomalaiset tietokirjailijat tekevät työtänsä, ovat merkittävässä muutoksessa, on kuva jäsenistöstämme ja heidän suhteestaan yhdistykseemme varsin vakaa. Yhdistyksen jäsenten keski-ikä on pikkuhiljaa noussut koko 2000-luvun ajan, ja lähes puolet tuoreimpaan kyselyyn vastanneista oli eläkeläisiä. Silti edustamme myös nuoria ja keski-ikäisiä tietokirjailijoita ympäri Suomen. Olemme tyyppillisesti korkeasti koulutettuja, mutta monen asiantuntijuus perustuu myös käytännössä hankittuun tietoon ja taitoon. Ei siis ihme, että jäseniämme toimii lähes kaikilla yhteiskunnan sektoreilla.

Tietokirjallisuuden toimintaympäristön muutokset eivät koske pelkästään tietokirjoja kirjoittavia ihmisiä vaan myös heidän teostensa kustantajia. Painettujen kirjojen rinnalle ja joskus ensisijaiseksikin julkaisumuodoksi on noussut sähköinen kirja ja äänikirja. Jo tästä syystä tietoteosten kustannusoikeuksien sopimisesta on tullut aiempaa monimutkaisempi prosessi. Moni tietokirjailija kokeekin julkaisukulttuurin muutoksen johtaneen siihen, että heidän saamansa korvaus äänikirjoista on kohtuuttoman pieni. Kansainvälisestä näkökulmasta katsottuna suomalaisten tietokirjailijoiden ja heidän kustantajiensä välit ovat kuitenkin varsin hyvät ja asiallisella pohjalla; tyytyväisyys ensisijaiseen kustantajaan on jopa parantunut edelliseen jäsentutkimukseen verrattuna, eikä enemmistö jäsenistämme edes harkitse kustantajan vaihtoa.

Yhdistyksen työntekijöiden ja luottamushenkilöiden näkökulmasta on tietenkin ilahduttavaa havaita, että jäsenemme ovat hyvin tyytyväisiä yhdistyksen toimintaan. Apurahojen jakaminen on edelleen yhdistyksen ensisijaisimmaksi koettu tehtävä. Muita jäsenistöllemme tärkeitä asioita ovat mm. se, että neuvomme kustantamiseen ja oikeuksiin liittyvissä asioissa, valvomme tietokirjailijoiden etua esimerkiksi suhteessa päättäjiin, järjestämme tietokirjoittamiseen liittyviä koulutuksia ja edistämme tietokirjallisuuden näkyvyyttä.

Käsillä oleva tutkimus antaa meille hyvän työkalun edellä mainituissa tehtävissä onnistumiseen. Esimerkiksi edunvalvonnassa tutkittu tieto on paljon arvokkaampaa kuin paraskaan uskomus. Kiitämme lämpimästi kaikkia tutkimukseen osallistuneita ja erityisesti tutkimuksen tekijää Tommi Walleniusta, joka oli tekemässä myös kahta edellistä jäsentutkimustamme.

Luulajassa ja Helsingissä toukokuussa 2023

Timo Tossavainen

puheenjohtaja

Sanna Haanpää

toiminnanjohtaja

1 Johdanto

Suomen tietokirjailijat ry on maamme suurin kirjailijajärjestö. Yhdistys on jo yli neljän vuosikymmenen ajan toiminut tietokirjailijoiden taloudellisten ja tekijänoikeudellisten etujen valvojana. Yhdistyksen jäsenenä on niin tietokirjailijoita, oppikirjailijoita kuin tutkijoita ja jäsenmäärä on noussut koko ajan tasaisesti nyt jo yli 3 200 jäseneen.

Tämä julkaisu jatkaa 2000-luvulla Suomen tietokirjailijat ry:stä teetettyjen jäsentutkimusten sarjaa. Jäsentutkimuksia on teetetty noin viiden vuoden välein:

- Wallenius, T. (2018): Faktahommissa – Suomen tietokirjailijat ry:n jäsentutkimus 2018. Helsinki: Suomen tietokirjailijat ry.
- Wallenius, T. ja Kalalahti, M. (2013): Tietokirjailijan jäljillä – Suomen tietokirjailijat ry:n jäsentutkimus 2013. Helsinki: Suomen tietokirjailijat ry.
- Kalalahti, M. (2004): Asiantuntijakirjailijat: Suomen tietokirjailijoiden jäsentutkimus 2004. Helsinki: Suomen tietokirjailijat ry.

Tämän vuoden kyselytutkimus pohjaa pitkälti aiempiin jäsentutkimuksiin. Edellisten tutkimusten tavoin julkaisu luo kattavan ja ajantasaisen katsauksen muun muassa tietokirjailijakunnan rakenteeseen, tietoteosten tiedonaloihin ja julkaisumuotoihin, kustannussopimuksiin sekä yhdistystoimintaan jäsenten näkökulmasta.

Kyselyn toteuttajana ja sen raportoijana esitän kiitokseni Suomen tietokirjailijat ry:n koko henkilökunnalle saamastani avusta jäsentutkimuksen teossa. Vastausten perusteella voidaan todeta, että yhdistyksen toimintaan ollaan yleisesti erittäin tyytyväisiä, ja että yhdistys koetaan hyödylliseksi ja tarpeelliseksi.

Helsingissä, 12. toukokuuta 2023

FT Tommi Wallenius

2 Tutkimuksen toteutus

Jäsenkyselyn tiedonkeruu toteutettiin verkkolomakkeella Webropol-ohjelmalla alkuvuonna 2023. Yhdistyksen jäseniä tiedotettiin lähestyvistä kyselyistä ensin jäsenkirjeessä, ja henkilökohtainen kutsulinkki lomakkeelle lähetettiin jäsenrekisterin mukaisesti sähköpostiosoitteisiin maanantaina 6. helmikuuta 2023. Lomake oli täytettävissä 6.2.–21.2.2023 ja aktiivisimmat vastauspiikit osuivat odotetusti heti lomakkeen avaamisen sekä muistutusviestien yhteyteen.

Vuoden 2023 jäsenkyselyn täytti kaiken kaikkiaan **993 vastaajaa**. Suomen tietokirjailijat ry:n jäsenrekisterin mukaan yhdistyksen jäsenmäärä oli tammikuussa 3 221 jäsentä. Kyselyn **vastausprosentiksi muodostui näin 31 prosenttia**. Kyselyn vastausaktiivisuus laski edellisistä jäsenkyselyistä (2018: 39 %; 2013: 39 %), mutta vastausprosenttia voi edelleen pitää varsin kohtuullisena. Vastausaktiivisuuden lasku on jo pitkään ollut yleinen trendi, ja varsin usein kyselytutkimusten analyyseissa joudutaan tyytymään tätä alhaisempiin vastausprosentteihin.

Säännöllisin väliajoin teetettävä jäsenkysely on yhdistyksen hallitukselle ja henkilöstölle yksi tärkeä väylä saada palautetta yhdistyksen toiminnasta ja kuulla jäsenistön toiveita toiminnan suuntaviivoista – kiitos siis tässä kohtaa kaikille kyselyyn vastanneille!

Tulosten raportoinnissa on pyritty mahdollisimman selkeään esitystapaan ja vertailukelpoisuuden säilyttämiseen aiempien jäsentutkimusten kanssa. Joissakin kohdissa kysymysmuotoiluja on uudistettu, eikä suora vertailu aiempien selvitysten tuloksiin ole mahdollista.

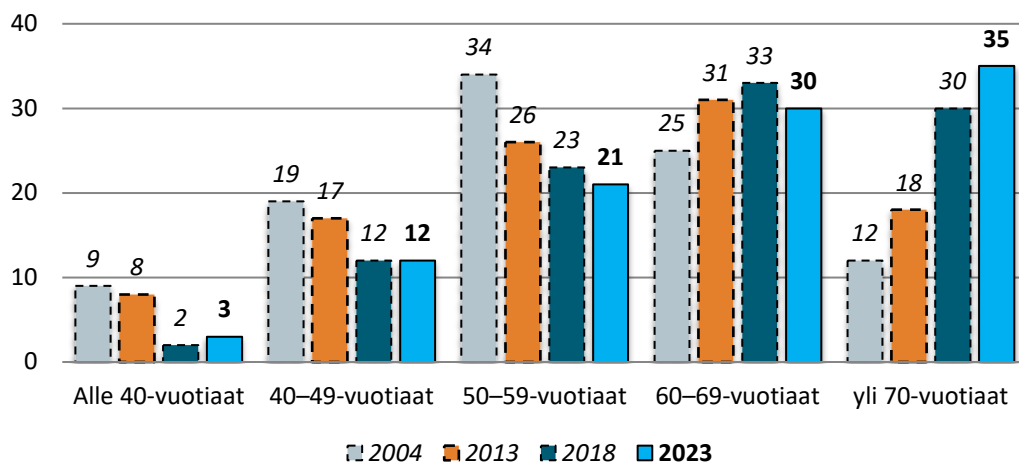
3 Tietokirjailijakunta

3.1 Ikä, sukupuoli ja asuinpaikka

Raportin aluksi tarkastellaan kyselyyn vastanneita tietokirjailijoita iän, sukupuolen ja asuinpaikan suhteen. Kuviosta 1 nähdään, että yhdistyksen ikärakenne on muuttunut viimeisen 20 vuoden aikana selvästi. Kun vuoden 2004 kyselyssä (harmaa palkki) suurin ikäryhmä oli 50–59-vuotiaat (34 prosenttia), ovat yli 70-vuotiaat jäsenet nyt uusimman kyselyn mukaan (sininen palkki) suurin ikäryhmä (35 prosenttia).

Tietokirjailijoiden jäsenistön keski-ikä on kasvanut tasaisesti koko 2000-luvun ajan. Jäsenkyselyyn vastanneiden keski-ikä oli nyt 63,5 vuotta, kun vuoden 2004 selvityksessä vastaajat olivat keskimäärin 56-vuotiaita.

Kuvio 1. Tietokirjailijoiden ikäjakauma

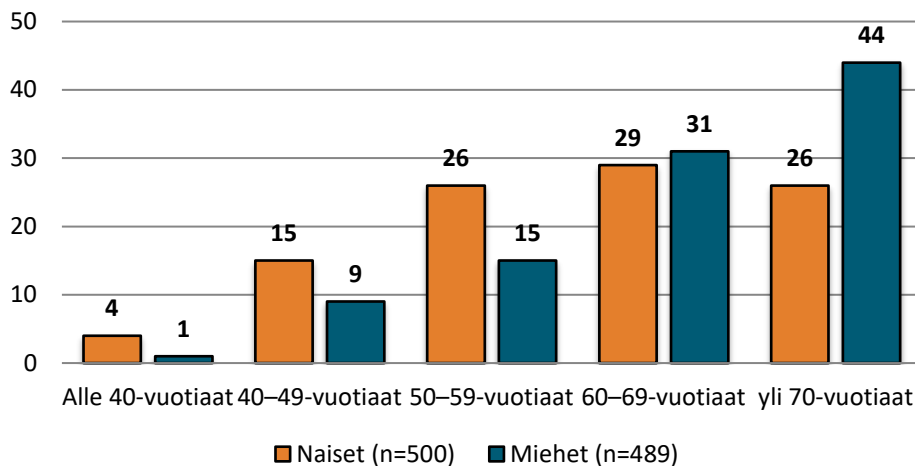
N=993, puuttuvia 0 (0 %)

Yhtäältä on varsin ilahduttavaa, että monet tietokirjailijat ovat pysyneet uskollisesti yhdistyksen jäseninä. Kuten edellisessäkin jäsenkyselyn raportissa todettiin, ovat pitkä kokemus ja asiantuntijuus usein tietokirjoittamisen edellytyksiä. Toisaalta ikärakenteen muutos on yhdistyksen tulevaisuuden kannalta huomionarvoinen havainto. Raportissa käsitelläänkin jäljempänä uusien jäsenten rekrytointikanavia.

Naisten ja miesten osuus jäsenistöstä on hyvin tasainen. Kyselyn täytti tällä kertaa 500 naista (50,4 prosenttia kaikista vastaajista) ja 489 miestä (49,2 prosenttia). Neljä vastaajaa valitsi sukupuolineutraalin vastausvaihtoehdon.

Kuviosta 2 voidaan havaita, että miesten vihreä palkki painottuu selvemmin iäkkäämpiin ikäryhmiin naisiin verrattuna. Myös tämä jakauma on hyvin linjassa edellisten jäsenkyselyjen havaintojen kanssa.

Kuvio 2. Tietokirjailijoiden ikäjakauma sukupuolen mukaan (%)

N=989, puuttuvia 4 (0 %)

Myös kyselyn asuinpaikkajakauma noudattelee varsin tarkasti edellisten kyselyjen tuloksia (taulukko 1). Noin puolet kyselyn täyttäneistä jäsenistä ilmoitti asuvansa Uudellamaalla (51 prosenttia). Minkään maakunnan kohdalla ei ollut suuria muutoksia prosenttiosuuksissa. 21 vastaajaa ilmoitti asuvansa ulkomailla.

Taulukko 1. Tietokirjailijoiden asuinpaikka

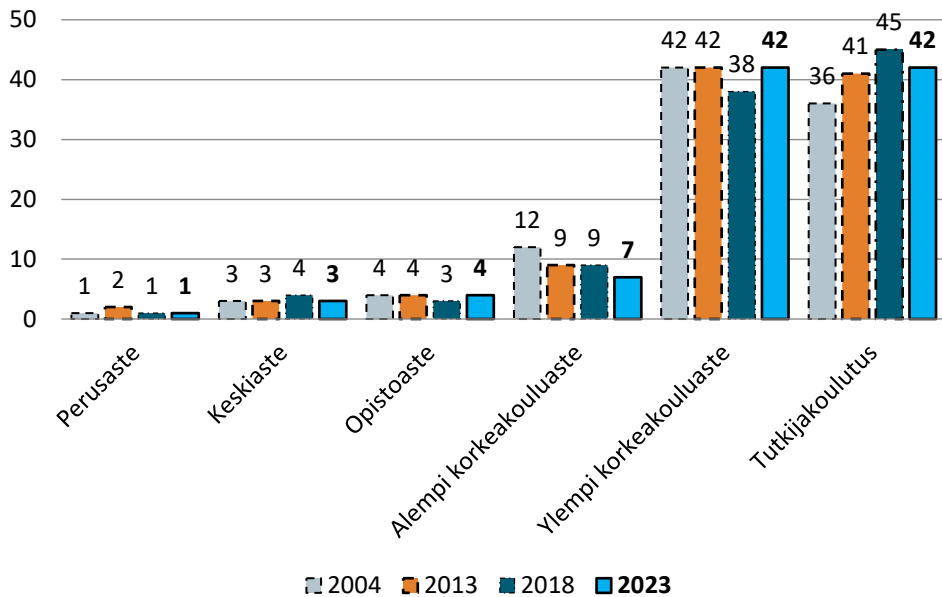
	n	%	2018	2013
Etelä- ja Keski-Pohjanmaa	24	2	2	2
Etelä-Savo	8	1	2	2
Kaakonkulma	29	3	3	3
Kanta-Häme	34	3	2	4
Keski-Suomi	41	4	4	4
Lappi	18	2	2	1
Lounais-Suomi	86	9	11	9
Pirkanmaa	93	9	8	10
Pohjois-Karjala	30	3	3	3
Pohjois-Pohjanmaa ja Kainuu	46	5	4	3
Pohjois-Savo	35	4	3	2
Päijät-Häme	18	2	2	2
Uusimaa	510	51	54	54
Ulkomaat	21	2	2	1
Yhteensä	993	100	100	100

N=993, puuttuvia 0 (0 %)

3.2 Koulutusaste ja -ala

Kuten aiemmistakin selvityksistä jo hyvin tiedetään, on tietokirjailijoiden jäsenistö erittäin koulutautunutta. Vastaajista 42 prosenttia ilmoitti suorittaneensa tutkijakoulutuksen eli joko lisensiaatin tai tohtorin tutkinnon (kuvio 3). Yhtä moni ilmoitti suorittaneensa maisteritason eli ylemmän korkeakoulututkinnon. Huomioitavaa kuitenkin on, että jäseniä on kaikista koulutustaustoista.

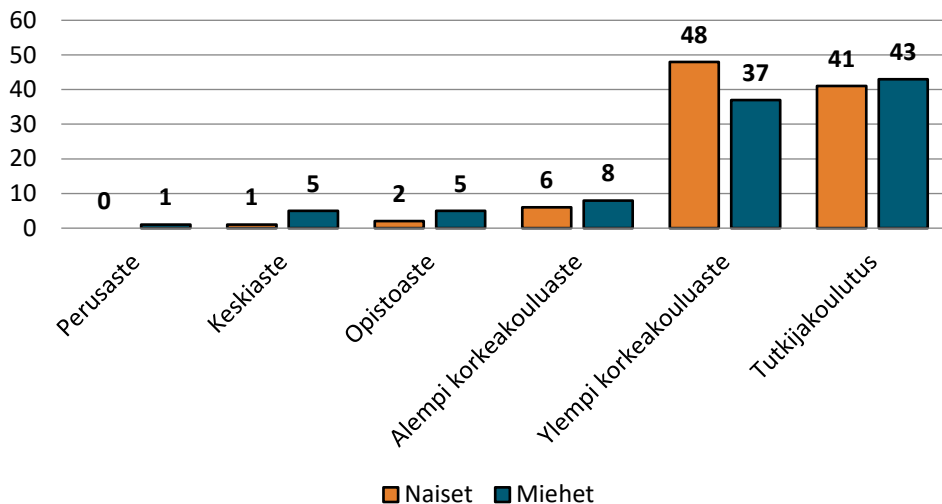
Kuvio 3. Tietokirjailijoiden koulutusaste

N=982, puuttuvia 11 (1 %); Vastaajien ilmoittamista tutkinnoista korkein.

Vuoden 2013 kyselyssä tutkijakoulutuksen ilmoitti suorittaneensa 45 prosenttia miehistä ja 37 naisista. Vuoden 2018 kyselyssä prosenttiero oli puolittunut neljään (miehet 47 ja naiset 43 prosenttia). Nyt 2023 ero oli enää kaksi prosenttia (kuvio 4).

Kuvio 4. Koulutusaste sukupuolen mukaan (%)

N=982, puuttuvia 11 (1 %); Vastaajien ilmoittamista tutkinnoista korkein.

Useimmat tietokirjailijat ovat koulutusalaan humanisteja, kasvatustieteilijöitä ja yhteiskuntatieteilijöitä (taulukko 2). 39 prosenttia vastaajista ilmoitti suorittaneensa humanistisen koulutuksen. Monella vastaajalla on joko kahden tai jopa useamman eri alan koulutus. 49 vastaajaa valitsi myös kohdan ”Muu koulutus, mikä”. Täydentävissä vastauksissa mainittiin mm. sotilas- ja suojeluala, liikunta-ala, journalistiikka sekä yleissivistävä koulutus.

Muutokset prosenttiluvuissa ovat varsin pieniä ja tämänkin kysymyksen kohdalla tiedot koulutusalaista noudattelevat siis pitkälti aiempien selvitysten jakaumia.

Taulukko 2. Tietokirjailijoiden koulutusala

	n	%	2018	2013	2004
Humanistinen koulutus	389	39	37	38	35
Kasvatustieteellinen, opettajankoulutus	215	22	20	25	30
Yhteiskuntatieteellinen koulutus	205	21	21	18	17
Luonnontieteellinen koulutus	116	12	11	14	18
Kaupallinen koulutus	78	8	6	9	7
Terveys- ja sosiaalialan koulutus	75	8	6	6	5
Tekninen koulutus	66	7	6	7	9
Taide- ja käsityöalan koulutus	65	7	4	4	3
Teologinen koulutus	52	5	4	4	3
Oikeustieteellinen koulutus	29	3	2	2	2
Maa-, metsä- ja ravintotalouden koulutus	19	2	2	2	2
Palvelualojen koulutus	8	1	1	1	1
Yhteensä	1317	135 %	120 %	133 %	134 %

N=993. Tutkintojen kokonaismäärä ylittää vastanneiden määrän, koska useilla vastaajilla oli kahden tai useamman alan koulutus.

3.3 Toimiala

Luvun päätteeksi tarkastellaan tietokirjailijoiden ilmoittamaa toimialaa. Vastaajilta kysyttiin, missä ammatissa he toimivat vuoden 2022 aikana tietokirjoittamisen ohella. 571 vastaajaa vastasi yhden tai useamman ammatin tai työtehtävän (taulukko 3).

Yleisin toimiala koski journalismia, kustannusala ja muita viestintätehtäviä. Lähes yhtä moni vastaaja kertoi työskennelleensä tutkijana tai opetustehtävissä

yliopistolla, ja kolmantena lähes yhtä paljon jäseniä työskenteli muulla opetusallalla. Moni yhdistyksen jäsen toimi yrittäjänä, konsulttina tai hallintotehtävissä. Jäseninä on myös monia terveydenhuollon ja sosiaalialan, tekniikan sekä kulttuurin parissa työskenteleviä asiantuntijoita.

Osa vastaajista ilmoitti toimineensa vuoden 2022 aikana useissa eri työtehtävissä, minkä takia taulukon tietoja on hyvä tulkita suuntaa-antavina. Prosenttiosuudet eivät kuitenkaan eroa merkittävästi aiemman selvityksen tiedoista.

Taulukko 3. Vuonna 2022 työssä olleiden tietokirjailijoiden toimiala

	n	%	2018
Julkaistu-, toimitus- ja viestintäala, ml. freelancer	123	22	18
Yliopisto-opetus ja/tai tutkimus	116	20	26
Opetusala	112	20	21
Kaupallinen ala/Liikkeenjohto/Yrittäjä	48	8	7
Konsultointi/Koulutus	46	8	10
Hallinto/Järjestötyö	45	8	7
Terveydenhuolto- ja sosiaaliala/Terapeutit	31	5	4
Kulttuuri/Taide/Kirjasto	26	5	4
Tekniikka/Arkkitehdit	13	2	2
Lakiala	6	1	1
Teologia	5	1	1
Yhteensä	571	100	100

N=571, puuttuvia 422 (43 %)

3.4 Yhteenveto

Yhteenveto jäsenkyselyyn vastanneista jäsenistä

- 39 prosenttia humanisteja, 22 % kasvatustieteilijöitä tai opettajankoulutuksen suorittaneita, 21 % yhteiskuntatieteilijöitä. Jäseniä on kaikilta koulutusaloilta.
- 84 prosentilla ylempi korkeakoulututkinto, tutkijakoulutus 42 prosentilla.
- Tietokirjailijan lisäksi toimivat mm. toimittajina, tutkijoina, opettajina, asiantuntijoina, konsultteina.
- Jäsenistön keski-ikä on noussut koko 2000-luvun. Suurin ikäryhmä on nyt yli 70-vuotiaat.
- 47 prosenttia vastanneista ilmoitti olevansa eläkkeellä. Iso osa eläkkeelle siirtyneistä toimii edelleen tietokirjailijoina.
- Kyselyyn vastanneista 500 naisia ja 489 miehiä.

4 Tietokirjailija

4.1 Tietokirjailijan rooli

Tässä luvussa tarkastellaan lähemmin jäsenistön kirjailijaprofiilia. Vastaajia pyydettiin valitsemaan kolmesta vastausvaihtoehdosta vain pääasiallinen rooli – joko tietokirjailija, oppikirjailija tai tutkija.

64 prosenttia vastanneista valitsi tietokirjailijan pääasialliseksi kirjoittamisen rooliksi (taulukko 4). 19 prosenttia mielsi itsensä ensisijaisesti oppikirjailijaksi ja 18 prosenttia tutkijaksi. Vuoden 2013 kyselyyn verrattuna pääasiallisten oppikirjailijoiden osuus on laskenut kymmenen prosenttiyksikköä ja vastaavasti tietokirjailijoiden osuus on noussut. Olisi mielenkiintoista tietää, liittyykö havainto jollain tavoin digitaalisten oppimateriaalien yleistymiseen eri kouluasteilla tai maksuttomaan lukioon.

Naisten osuus oli kuitenkin edelleen selvästi suurin juuri oppikirjailijoissa (69–31 prosenttia). Pääasiallisten tietokirjailijoiden sekä tutkijoiden kohdalla sukupuolijakauma oli paljon tasaisempi.

Taulukko 4. Pääasiallinen tietokirjailijan rooli

	n	% kaikki	% naiset	% miehet
Tietokirjailija	632	64 (51)	45 (42)	55 (59)
Oppikirjailija	185	19 (29)	69 (59)	31 (41)
Tutkija	176	18 (20)	53 (47)	47 (53)
Yhteensä	993	100 (100)	51 (47)	49 (53)

N=993, puuttuvia 0 (0 %). Vertailu vuoden 2013 jäsentutkimukseen (suluissa).

Kyselylomakkeella myös toinen kysymys käsitteli kirjoittamisen roolia ja luonnetta. Jäseniltä tiedusteltiin kirjoittamisen suhdetta pääasialliseen toimeensa. Taulukosta 5 havaitaan, että noin joka kymmenes jäsen (9 %) ilmoitti olevansa päätoiminen kirjailija / vapaa kirjailija. Huomattavasti yleisempää on, että jäsen kirjoittaa tietokirjoja oman päätoimensa alalta (32 %).

Lähes puolet kyselyyn vastanneista ilmoitti olevansa jo eläkkeellä (47 %). Heistä kuitenkin valtaosa kertoi edelleen toimivansa tietokirjailijana. Vaihtoehdon ”Jokin

muu, mikä?” valitsi 41 vastaajaa. Tarkentavista vastauksista kävi hyvin ilmi erilaisten elämäntilanteiden ja ansaintatapojen kirjo. Monen jäsenen työtulot koostuvat erilaisista osa-aikatöistä, tilaustöistä, keikkahommista ym.

Taulukko 5. Tietokirjailijoiden toiminnan luonne

	n	%
Olen päätoiminen / vapaa kirjailija	92	9
Minulla on muu päätoimi ja tietokirjani liittyvät kiinteästi sen alueeseen	313	32
Minulla on muu päätoimi, mutta kirjoitan tietokirjoja muulta alalta	81	8
Olen eläkkeellä, ja toimin edelleen tietokirjailijana	412	42
Olen eläkkeellä, enkä kirjoita enää	54	5
Jokin muu, mikä?	41	4
Yhteensä	993	100

N=993, puuttuvia 0 (0 %). Vastausvaihtoehtojen uudistamisen takia vertailu aiempiin selvityksiin ei ole tämän kysymyksen kohdalla mahdollista.

Yllä esitetyn taulukon tiedot on vielä uudelleenluokiteltu taulukkoon 6 ilman eläkkeellä olevia vastaajia. Työkäisten vastaajien, joiden tietokirjat liittyvät muuhun päätoimeen, prosenttiosuus nousee näin 59 prosenttiin. Noin joka viides työkäinen vastaaja (18 prosenttia) toimii päätoimisena tai vapaana kirjailijana.

Taulukko 6. Työkäisten tietokirjailijoiden toiminnan luonne

	n	%
Olen päätoiminen / vapaa kirjailija	92	18
Minulla on muu päätoimi ja tietokirjani liittyvät kiinteästi sen alueeseen	313	59
Minulla on muu päätoimi, mutta kirjoitan tietokirjoja muulta alalta	81	15
Jokin muu, mikä?	41	8
Yhteensä	527	100

N=527, puuttuvia 0 (0 %). Vastausvaihtoehtojen uudistamisen takia vertailu aiempiin selvityksiin ei ole tämän kysymyksen kohdalla mahdollista.

Pääasiallisen tietokirjailijaroolin lisäksi valtaosa vastaajista mielsi toimivansa myös sivuavissa tietokirjoittamisen rooleissa (taulukko 7). Joka kolmas vastaaja (34 prosenttia) kertoi toimivansa journalistisissa tehtävissä. Seuraavaksi yleisimmät kirjoittamisen roolit olivat kriitikko (15 %), kaunokirjailija (15 %) sekä kustannustoimittaja (12 %).

Taulukko 7. Tietokirjoittamisen roolit

	n	%	naisten osuus %
Tietokirjailija	380	43	45 (43)
Oppikirjailija	192	22	53 (54)
Tutkija	230	26	46 (44)
Journalisti, toimittaja, kolumnisti	300	34	45 (41)
Kriitikko	130	15	36 (39)
Kaunokirjailija	129	15	57 (46)
Kustannustoimittaja, editoija	106	12	54 (51)
Kääntäjä	73	8	51 (44)
Käsikirjoittaja	70	8	47 (44)
Muu, mikä?	74	8	64 (--)
Yhteensä	1684	191	48 (44)

N=993, puuttuvia 115 (12 %).

Naisten ja miesten osuudessa ei monissakaan kohdissa ollut merkittävää eroa. Naisten osuus oli pienin kriitikon roolissa (36 %) ja suurin kaunokirjailijan roolissa (57 %). Kaikkiaan 74 vastaajaa valitsi lisäksi vastausvaihtoehdon ”Muu, mikä?”. Avovastaukset sisälsivät muun muassa seuraavia tarkennuksia: sisällöntuottaja, bloggaaja, vertaisarvioija ja sukututkija.

4.2 Tietokirjallisuuden tiedonalat ja julkaisumuodot

Tässä luvussa tarkastellaan, miltä tiedonaloilta yhdistyksen jäsenet ovat tietokirjallisuutta tuottaneet. Suurin osa jäsenistä kirjoittaa luonnollisesti oman koulutusalsansa teoksia. Humanistien, yhteiskuntatieteilijöiden ja kasvatustieteilijöiden suuri osuus näkyy näin tietoteosten tiedonaloissa.

Taulukko 8. Tiedonalat, joilta tietokirjailijoiden teoksia on julkaistu

	n	%	2018	2013	2004
Historia, arkeologia	311	31	26	27	22
Elämäkerta, henkilöhistoria	285	29	23	26	9
Kulttuuri- ja perinnetieto	203	21	13	19	15
Yhteiskunta, valtio-oppi, politiikka	149	15	13	12	11
Kasvatustiede, opetusala	133	13	12	14	15
Psykologia, ihmissuhdetaidot	93	9	8	8	6
Taloustieto, organisaatitieto, työelämä	91	9	8	9	7
Muistelmat	85	9	-	-	-
Lääke-, ja hoitotiede, terveystieto	84	9	6	8	7
Äidinkieli, kirjallisuus	82	8	8	10	-
Biologia, bioteknologia, ympäristötieto	77	8	7	8	11
Teologia, uskontotiede, elämäkatsomustieto	75	8	6	7	6
Kielitieteet, kieltenopetus	74	8	9	12	15
Viestintä, mediat	69	7	7	6	7
Kuvataiteet, arkkitehtuuri	65	7	5	5	5
Essee	64	7	-	-	-
Matkailu, matkakuvaukset	63	6	6	6	6
Mielipide, pamfletti	61	6	-	-	-
Harrasteet (mm. käsityöt, valokuvaus, puutarha)	61	6	6	4	3
Sosiaalipolitiikka, sosiologia	55	6	5	5	5
Estetiikka, kirjallisuuden tutkimus	48	5	6	4	5
Urheilu, liikunta, ulkoilu	48	5	4	5	3
Musiikki	46	5	4	4	3
Tekniikka, teknologia	44	4	4	5	8
Elokuva, teatteri, tanssitaide	40	4	3	3	3
Filosofia, logiikka	40	4	3	4	3
Maantiede	33	3	2	3	4
Matematiikka	31	3	4	4	7
Kalastus, metsästys, eräretkeily	31	3	3	4	3
IT, tietotekniikka	30	3	3	3	4
Oikeustiede, lakitieto	28	3	3	3	2
Kotitalous, keittokirjat	26	3	2	4	4
Liikenne, liikennevälineet	23	2	2	2	2
Fysiikka, tähtitiede	22	2	1	4	5
Maatalous- ja metsätieteet	20	2	2	3	2
Kemia, biokemia	16	2	1	2	3
Rikoskirjallisuus, true crime	14	1	-	-	-
Geologia, geofysiikka	11	1	1	0	1
Tilastotiede	7	1	1	1	1
Yhteensä	2738	278	226	250	212

N=993. Vastausten määrä ylittää vastanneiden määrän, koska monet tietokirjailijat kirjoittavat tietokirjoja usealta eri alalta. Prosenttiosuudet on laskettu suhteessa vastanneisiin edellisten selvitysten tavoin.

Viiden yleisimmän tiedonalan järjestys on pysynyt muuttumattomana (taulukko 8). Historia ja elämäkerrat muodostivat edelleen kaksi yleisintä tietokirjallisuuden tiedonala.

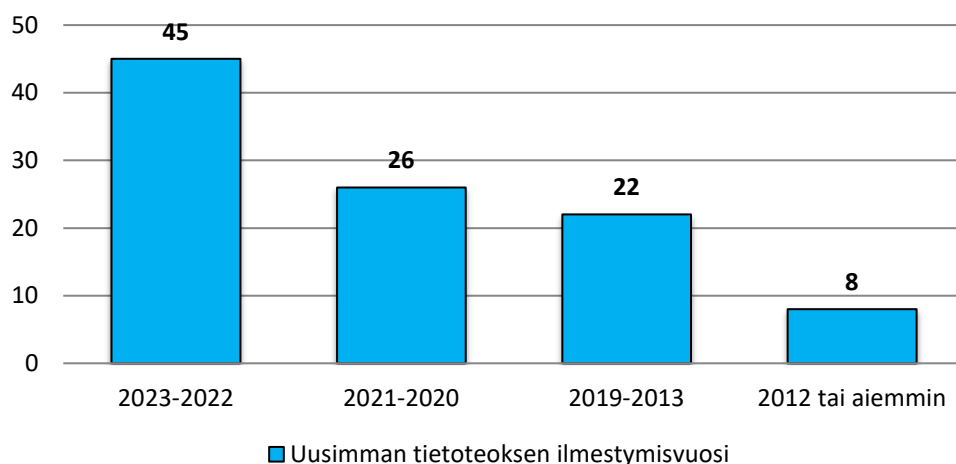
Vastaajista 31 prosenttia kertoi kirjoittaneensa historiateoksia ja 29 prosenttia elämäkertoja tai henkilöhistorioita. Seuraavaksi yleisimmät tiedonalat olivat kulttuuri- ja perinnetieto (21 %), yhteiskunta ja politiikka (15 %) sekä kasvatustiede / opetusala (13 %).

Muidenkaan tiedonalojen kohdalla ei ole nähtävissä suuria muutoksia edellisiin selvityksiin. Muutamien tiedonalojen sanamuotoilua on muutettu, minkä takia vertailua ei tässä esitetä. Kokonaan uutena vastausvaihtoehtona tämän vuoden kyselyyn lisättiin ”Rikoskirjallisuus, true crime”, jonka valitsi 14 vastaajaa.

Tiedonalojen lista on hämmästyttävän monipuolinen. Voidaan hyvällä tahdolla sanoa, että yhdistyksen jäsenten tuottama tietokirjallisuus kattaa käytännössä kaikki mahdolliset tiedonalat.

Yhdistyksen jäsenten kirjoittamia tietoteoksia julkaistaan jatkuvasti. Kuviosta 5 havaitaan, että lähes puolet kyselyn vastaajista (45 prosenttia) oli julkaissut uuden tietoteoksen joko kuluvan tai viime vuoden aikana. Vastaajista 8 prosenttia ilmoitti, että heidän uusin tietoteoksensa on yli 10 vuoden takaa.

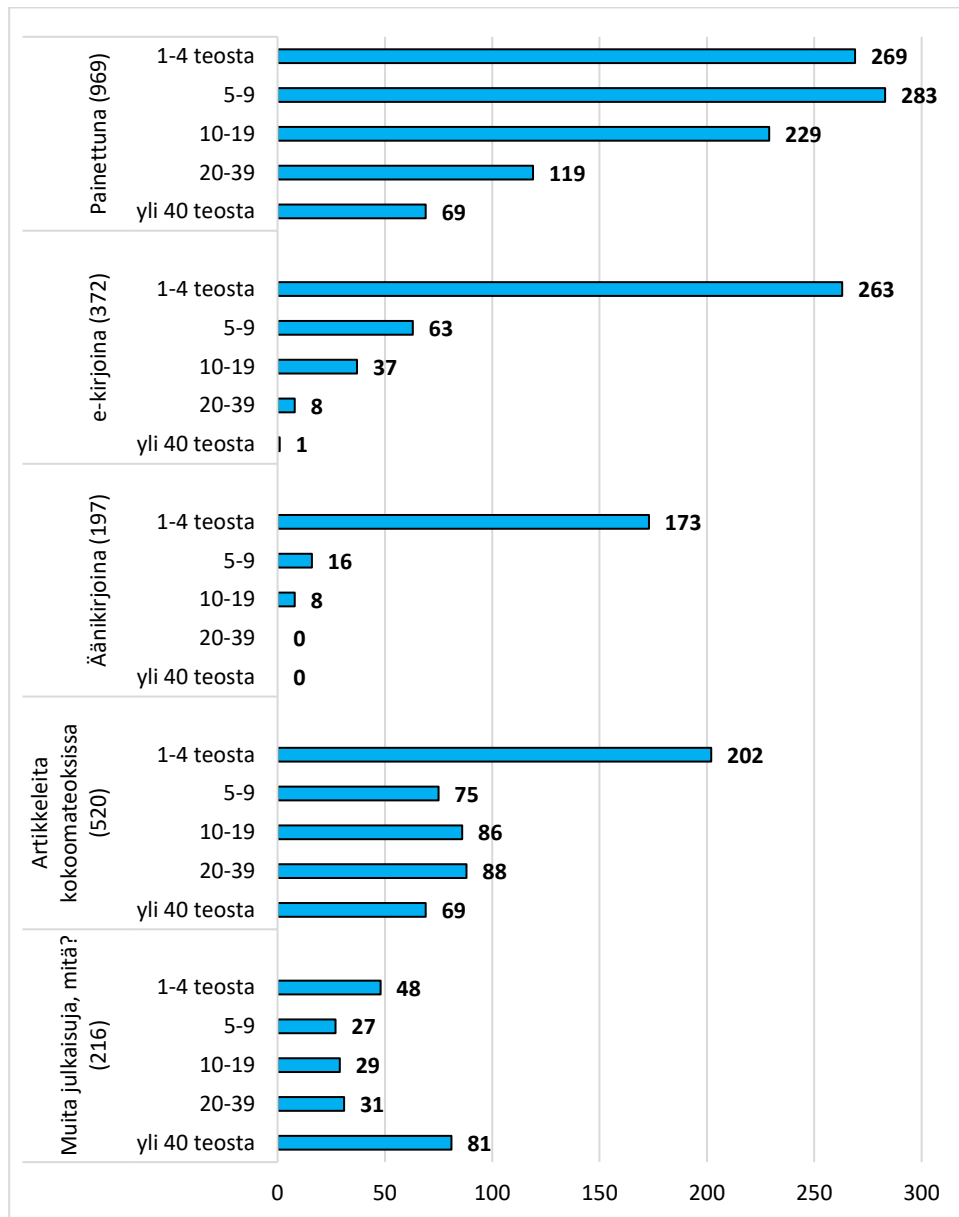
Kuvio 5. Uusimman tietoteoksen ilmestymisvuosi (%)

N=993, puuttuvia 0 (0 %)

Lähes kaikki vastaajat kertoivat julkaiseensa urallaan tietoteoksen painettuna (kuvio 6). 283 vastaajaa 969:stä eli noin kolmannes ilmoitti julkaiseensa urallaan 5–9 painettua tietoteosta, 269 tietokirjailijaa 1–4 teosta ja lähes yhtä moni (229) 10–20 painettua teosta.

Kuvio 6. Tietokirjailijoiden julkaisumäärät julkaisumuodoittain (teosta per jäsen)

Kaikkiaan 372 vastaajaa oli julkaissut tietoteoksensa e-kirjana, heistä valtaosa eli 263 vastaajaa 1–4 e-kirjaa. Äänikirjoja kertoi julkaisseensa yhteensä 197 vastaajaa. 90 prosenttia äänikirjan julkaisseista oli julkaissut vasta 1–4 tietoteosta äänikirjana. Kovinkaan moni tietokirja ei varmaankaan taivu helposti äänikirjaksi kuvituksen ollessa teoksissa usein isossa roolissa.

Tutkijoille tyypillinen julkaisumuoto on tutkimusartikkeli joko tieteenalan joulunpäiväkirjassa tai kokoomateoksessa. Kaikkiaan 520 vastaajaa ilmoitti julkaisseensa artikkelin kokoomateoksessa. Kuviosta nähdään, että hyvinkin monilla vastaajilla on useita kymmeniä artikkelijulkaisuja kokoomateoksissa.

Vastausvaihtoehto ”Muut julkaisut” piti sisällään valtavan määrän erilaisia tekstituotoksia – mm. lehtiartikkeleita, digiopetusmateriaalia, blogitekstejä, esitteitä, kirja-arvioita, kolumneja ja kritiikkejä.

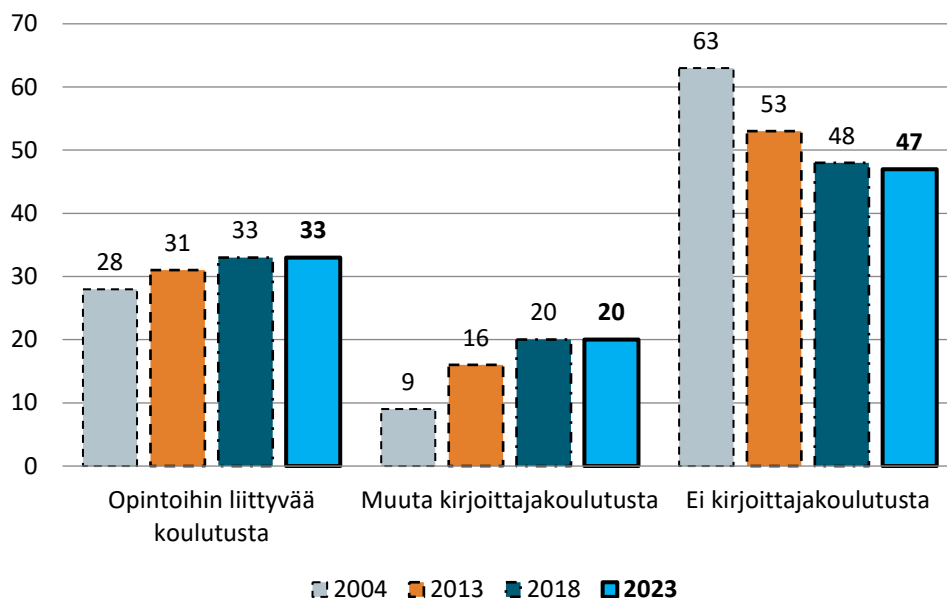
Vastaajilta kysyttiin vielä, millä kaikilla kielillä he kirjoittavat tietoteoksiaan. 99 prosenttia kertoi kirjoittavansa suomeksi, 23 prosenttia englanniksi ja 5 prosenttia ruotsiksi. Lisäksi kolme prosenttia mainitsi kirjoittavansa jollain muulla kielellä, mm. venäjän, saksan tai ranskan kielellä.

Käännöskielistä yleisimmät ovat englanti sekä ruotsi. Noin joka viidennen vastaajan teoksia on käännetty englanniksi (20 %) ja lähes yhtä monen ruotsiksi (19 %). Kuusi prosenttia ilmoitti suomenkielisistä käännöksistä. Kotimaista tietokirjallisuutta kuitenkin käännetään huomattavasti useammille kielille. Kaikki vastaajien ilmoittamat käännöskielet on koottu raportin loppuun liitetaulukoon 2.

4.3 Kirjoittajakoulutus

Seuraavaksi tarkastellaan yhdistyksen jäsenten saamaa kirjoittajakoulutusta. 33 prosenttia vastaajista kertoi saaneensa ammatti- tai korkeakouluopintoihinsa liittyvää kirjoittajakoulutusta ja 20 prosenttia jotain muuta kirjoittajakoulutusta (mm. yhdistyksen tarjoamat koulutukset, Oriveden opisto, avoimen yliopiston kurssit, mediatalojen koulutukset). Noin joka toinen yhdistyksen jäsen (47 %) ei ole saanut uransa varrella kirjoittajakoulutusta (kuvio 7). Vertailu aiempiin jäsenselvityksiin osoittaa saadun kirjoittajakoulutuksen määrän pysyneen samoina viimeisten vuosien aikana.

Kuvio 7. Tietokirjailijoiden kirjoittajakoulutus

N=993, puuttuvia 0 (0 %)

Seuraavan sivun taulukkoon 9 ristiintaulukoitiin vielä tiedot saadusta kirjoittajakoulutuksesta sekä yhdistyksen jäseneksi liittymisen ajankohdasta. Taulukosta havaitaan, että ennen 2010 jäseneksi liittyneistä 59 prosentilla ei ole kirjoittajakoulutusta, kun taas 2010 jälkeen jäseneksi liittyneillä vastaava luku on vain 41 prosenttia. Uudemmat jäsenet kertoivat saaneensa kirjoittajakoulutusta ennen kaikkea ammatti- ja korkeakouluopinnoissaan.

Taulukko 9. Kirjoittajakoulutus ja yhdistyksen jäseneksi liittyminen

	Opintoihin liittyvää koulutusta	Muuta kirjoittaja- koulutusta	Ei kirjoittaja- koulutusta	Yhteensä
Liittynyt yhdistyksen jäseneksi ennen 2010	146 45 %	108 56 %	268 59 %	522
Liittynyt yhdistyksen jäseneksi 2010 jälkeen	180 55 %	85 44 %	187 41 %	452
Yhteensä	326 100 %	193 100 %	455 100 %	974

N=974, puuttuvia 19 (2 %)

4.4 Yhteenveto

- 64 prosenttia mieltää itsensä ensisijaisesti tietokirjailijaksi, 19 prosenttia oppikirjailijaksi ja 18 prosenttia tutkijaksi. Tietokirjailijoiden osuus kasvanut ja oppikirjailijoiden pienentynyt vuodesta 2013.
- Historiateokset ja elämäkerrat edelleen yleisimmät tiedonalat.
- Noin puolet jäsenistä on saanut kirjoittajakoulutusta. Uudemmat jäsenet saaneet kirjoittajakoulutusta ennen kaikkea omien opintojensa yhteydessä.
- Suomen tietokirjailijat ry:n järjestämästä koulutuksesta löytyy lisätietoja yhdistyksen kotisivuilta:
<https://www.suomentietokirjailijat.fi/kirjailijalle/koulutus.html>

5 Kustannustoiminta

Avustaminen ja neuvominen kustannussopimusten teossa on yksi keskeinen osa yhdistyksen toimintaa. Tässä luvussa tarkastellaan kustannustoimintaa eri näkökulmista.

5.1 Kustannussopimukset

Neljä viidestä (79 %) vastaajasta ilmoitti tehneensä useimmista tai kaikista teoksistaan kirjallisen kustannussopimuksen (taulukko 10). Viisi prosenttia kertoi sopineensa kustantamisesta yleensä vain suullisesti, ja yhtä moni kertoi kirjoittaneensa teoksensa pääosin toimeksiantosopimuksena. Samoin viisi prosenttia julkaisee teoksensa omakustanteena ja loput viisi prosenttia ei ole tehnyt yleensä kustannussopimusta tai sopinut asiasta muulla tavoin (esim. joulunlehtiin tieteellisiä artikkeleita kirjoittavat tutkijat). Vaikka kaikki vastauskohdat eivät ole vertailukelpoisia, voidaan silti sanoa, että kysymyksen vastausjakauma on pysynyt lähes muuttumattomana koko 2000-luvun ajan. Vastausjakauksissa ei ollut suuriakaan eroja ennen tai jälkeen 2010 yhdistyksen jäseneksi liittyneiden välillä.

Taulukko 10. Pääsääntöinen kustannussopimus

Olen tehnyt useimmista tai kaikista teoksistani:	n	%	2018	2013	2004
Kirjallisen kustannussopimuksen	781	79	80	82	83
Suullisen kustannussopimuksen	50	5	8	6	6
Toimeksiantosopimuksen	50	5	9	9	9
Julkaisen pääosin omakustantajana	49	5	-	-	-
Julkaisen yleensä avoimesti esim. CC-lisenssillä	1	0	-	-	-
En ole yleensä tehnyt kustannussopimusta tai olen sopinut asiasta muulla tavoin	53	5	-	-	-
Yhteensä	984	100	100	100	100

N = 984, puuttuvia 9 (1 %)

Vastaajilla oli mahdollisuus kommentoida vapaasti kustannussopimuksia. Alle on koottu muutamien jäsenten näkemyksiä:

- "En ole niihin juuri osannut puuttua. Paitsi viime vuonna, kun kustantaja halusi ostaa aikaa sitten ilmestyneiden kirjojen sähkökirjaoikeuksia, lähetin sopimuksen Tietokirjailijoiden juristin katsottavaksi, ja hän ehdotti siihen joitakin muutoksia, jotka myös otettiin huomioon."
- "Ihan ok. Pitää kyllä lukea ja pysähtyä, itse tietää. Varsinkin järjestöt ovat tietämättömiä. Kaupalliset kustantamot ovat aika rutinoituneita."
- "Äänikirjat tarvitsevat kunnan sopimuksen."
- "Kannattaa aina perehtyä kustannussopimukseen huolella. Jälkeen päin on turha katua, nimi paperissa on sitova. Sopimuksista neuvottelemista ei pidä pelätä. Yleensä sopu löytyy, vaikka se saattaa vaatia aikaa."
- "Kilpailu alalla on lisääntynyt paljon. Nyt esimerkiksi kävi niin, että kustantaja lupaili sopimusta, mutta ei kuitenkaan koskaan antanut sellaista. Lopulta puolen vuoden "roikottamisen" ja 60 liuskan jälkeen kustantaja vetäytyi kokonaan projektista."
- "Kun olin julkaissut kaksi kirjaa ja pääsin jäseneksi, sain apua yhdistykseltä tekijänoikeuksien takaisinneuvottelussa. Myös äänikirjasopimuksen kanssa sain yhdistyksen lakimieheltä erinomaisia neuvoja ja parannuksia sopimukseen."
- "En muista täsmällisesti, miten "sopimusprosessi" on milloinkin edennyt. Kirjallinen kustannussopimus on kuitenkin yleensä tehty vasta kirjoitusprosessin loppuvaiheessa ikään kuin vahvistuksena suulliselle sopimukselle."
- "Halvalla lähtee."
- "Onneksi on Suomen Tietokirjailijat ry:n ohjeet netissä, joihin voi vedota sopimustilanteessa."

Kyselyssä tiedusteltiin jäsenten tuoreimman tietokirjan kirjoittamisen rahoitustapaa (taulukko 11). Edelliskyselyn tavoin apuraha mainittiin yleisimmäksi rahoitustavaksi – 31 prosenttia vastaajista kertoi kirjoittaneensa tuoreimman tietoteoksensa pääsääntöisesti apurahoituksen turvin. 14 prosentilla korvaus koostui valmiin teoksen myyntirojaltista ja mahdollisesta ennakkopalkkiosta, 8 prosentilla tilaustyön palkkiosopimuksesta, ja yhtä usein tietoteos oli syntynyt virka- tai työsuhteeseen sisältyvänä työnä.

Joka neljäs vastaaja eli 25 prosenttia kaikista vastaajista kertoi kirjoittaneensa uusimman teoksensa vapaa-ajalla ilman palkkiosopimuksia. 7 prosenttia oli julkaissut uusimman teoksensa omakustanteena. Jakauma noudattelee tarkasti edellisen selvityksen lukemia.

Taulukko 11. Tuoreimman tietoteoksen kirjoittamisen rahoittaminen

Tuoreimman tietokirjani kirjoittaminen on tapahtunut pääosaltaan:

	n	%	2018
Apurahoituksella	303	31	28
Kustannussopimukseen perustuvan rojaltin (ja ennakkopalkkion) turvin	134	14	14
Tilaustyönä erillisen palkkiosopimuksen mukaan	82	8	11
Virkaani tai työsuhteeseeni kuuluvana työnä	73	8	9
Tilaustyönä työsuhtesopimuksen perusteella	12	1	1
Vapaa-ajalla ilman palkkiosopimuksia	244	25	25
Omakustanteena ilman ulkopuolista rahoitusta	71	7	6
Jollakin muulla rahoituksella	60	6	3
En osaa sanoa	-	-	4
Yhteensä	979	100	100

N = 979, puuttuvia 14 (1 %)

Kustannussopimuksissa sovitaan tyypillisesti eri tavoin julkaisuoikeuksien luovuttamisesta kustantajalle. Taulukon 12 tiedot julkaisuoikeuksien luovuttamisesta koskevat vastaajien uusimman tietoteoksen kustannussopimusta. Vastaajilla oli mahdollisuus valita tässä kysymyksessä useampi vastausvaihtoehto. Omakustanteen tekijät on karsittu pois taulukon luvuista. Kysymysmuotoilun muutoksen takia suoraa vertailua aiempiin selvityksiin ei esitetä.

Taulukko 12. Julkaisuoikeuksien luovuttaminen

Viimeisimmän teokseni kustannussopimuksessa olen luovuttanut kustantajalle oikeudet:

	n	%
Painetun teoksen julkaisemiseen	725	82
e-kirjan julkaisemiseen	431	49
Äänikirjan julkaisemiseen	245	28
Käännöksiin	135	15
Kaikkiin mahdollisiin julkaisuoikeuksiin kaikilla mahdollisilla tulevaisuuden julkaisutavoilla	81	9
Teoksen oikeuksien edelleenluovuttamiseen	22	3
Teoksen muuttamisoikeuteen (kustantaja voi muuttaa teoksen sisältöä tekijältä lupaa kysymättä)	3	0
En osaa vastata	104	12
Yhteensä	1746	198

N = 885, puuttuvia 108 (11 %); Vastausten määrä ylittää vastanneiden määrän, koska vastaajien oli mahdollista valita useampi vastausvaihtoehto.

Niin e-kirjat kuin äänikirjatkin ovat yleistyneet viime vuosina perinteisten painettujen teosten rinnalle. Puolet vastaajista (49 %) ilmoitti luovuttaneensa oikeudet e-kirjan julkaisemiseen ja vajaa kolmannes (28 %) äänikirjan julkaisuun. Vain muutamissa tapauksissa tekijä on luovuttanut kustantajalle oikeudet teoksen oikeuksien edelleenluovuttamiseen tai sisällön muokkaamiseen ilman erillistä lupaa.

Alle on koottu muutamia vapaamuotoisia kommentteja julkaisuoikeuksien luovuttamisesta:

- "Kirjoissani on paljon kuvia, jotka ovat oleellisia tietosisällön kannalta, ja ne luonnollisesti eivät käänny ääniformaattiin. E-muotoon kirjoistani on tehty kolme. Niiden myynnit ovat olleet hyvin vaatimattomia painettujen kirjojen myyntiin verrattuna. Kokemukseni mukaan e-kirjakaan ei ole tietokirjoissa ollenkaan merkittävä formaatti."
- "Luin kyllä sopimukset, mutta en silti muista. Luotto lienee siihen, että kohdallaan ovat, koska ovat kaikille oppikirjailijoille samat. Tai oletan, että ovat suurin piirtein samat..."
- "Olisi hyvä saada Tietokirjailijoiden ohjeistusta, mitä oikeuksia kannattaa luovuttaa, mitä ei. Mitä sopimuksessa olisi hyvä käsitellä?"

Joskus julkaisuoroikeuksien luovuttamisesta sovitaan määräajaksi, jonka jälkeen julkaisuoroikeudet palautuvat työn tekijälle. Mikäli kustantaja ei enää hyödynnä teosta taloudellisesti, voi tekijä mahdollisesti myös pyytää ooroikeudet kustantajalta takaisin.

Taulukkoon 13 on koottu tiedot julkaisuoroikeuksien palauttamisesta. Reilu kolmannes vastaajista (38 %) kertoi sopineensa palauttamisesta erikseen, ja näistä noin joka viides (18 %) on ooroikeuttaan myös käyttänyt. Vastausjakaumat ovat pysyneet suhteellisen vakaina edellisiin kyselyihin verrattuna.

Taulukko 13. Julkaisuoroikeuksien palauttaminen

		n	%	2018	2013
Onko sovittu erikseen teoksen julkaisuoroikeuksien palauttamisesta?	Kyllä	333	38	36	30
	Ei	538	62	64	70
Jos on sovittu, onko käyttänyt tätä ooroikeutta?	Kyllä	59	18	19	18
	Ei	268	82	81	82

N=871, puuttuvia 122 (12 %); N=333, puuttuvia 6 (2 %)

Kustannussopimukseen saattaa lisäksi sisältyä lausekkeita erillistehtävistä. Näillä tarkoitetaan muun muassa teoksen päivittämistä, kuvituksen tai muun oheismateriaalin hankkimista tai teoksen markkinointiin osallistumista. Taulukosta 14 nähdään, että noin puolella vastaajista (54 %) ei liittynyt erillistehtäviä heidän viimeisimpään kustannussopimukseensa. Joka viides vastaaja (20 %) oli hankkinut teokseensa kuvituksen ilman erillistä palkkiota. 4 prosenttia vastaajista kertoi saaneensa kuvituksesta palkkion. Tähän jäsenkyselyyn lisätyn uuden vastausvaihtoehdon ”Olen sitoutunut osallistumaan teoksen markkinointiin” valitsi 19 prosenttia vastaajista. Vastausjakaumat noudattavat varsin hyvin aiempien kyselyjen tuloksia.

Taulukko 14. Viimeisimpään kustannussopimukseen liittyvät erillistehtävät

Viimeisimpään kustannussopimukseeni liittyy seuraavat erillistehtävät:

	n	%	2018	2013
Olen sopinut, että olen valmis päivittämään (uudistamaan) teokseni erillisen sopimuksen mukaan erillistä palkkiota vastaan	87	10	8	10
Olen sopinut, että päivitän teokseni automaattisesti ilman eri palkkiota (myynnistä tulee sama prosenttipalkkio kuin aiemminkin)	85	10	10	9
Tietoteokseeni liittyy oheisaineistoja, joista on sovittu erillinen palkkio	67	8	7	12
Tietoteokseeni liittyy oheisaineistoja, joista kustantaja ei maksa palkkiota	22	3	3	3
Olen hankkinut teoksen kuvituksen ja saanut tästä erillisen palkkion	33	4	4	5
Olen hankkinut teoksen kuvituksen ilman erillistä palkkiota	173	20	18	17
Olen sitoutunut osallistumaan teoksen markkinointiin (esim. matkustan tapahtumiin)	163	19	-	-
Sopimukseeni ei liity erillistehtäviä	460	54	59	59
Yhteensä	1090	128	114	121

N=855, puuttuvia 138 (14 %). Vastausten määrä ylittää vastanneiden määrän, koska vastaajien oli mahdollista valita useampi vastausvaihtoehto.

Alla valikoituja vapaamuotoisia kommentteja erillistehtävistä:

- "Tällä hetkellä neuvottelen sopimuksesta. Olen ilmoittanut olevani valmis osallistumaan teoksen markkinointiin. Samoin olen ilmoittanut hankkimaan kuvituksen ilman erillistä palkkiota, koska ajattelen sen ko. tapauksessa olevan ainoa realistinen vaihtoehto."
- "Markkinointiin osallistumista ei ole kirjattu kustannussopimukseen, mutta tekijät osallistuvat siihen mielellään itse, koska sillä tavalla tapaa tulevia kirjan käyttäjiä eli asiakkaita ja on hyvä itse päästä kertomaan pedagogisista yms. ratkaisuista. Tämä siis tukee myös myyntiä."
- "Jälkikäteen harmittaa, etten ole untuvikkona osannut vaatia sopimukseen korvauspykälää päivityksistä ja korjauksista. Nythän se on jo myöhäistä."

Yli puolella vastaajista (56 %) viimeisimmän teoksen tekijänpalkkio määräytyi ennalta sovittuna prosenttiosuutena teoksen nettomyyntitulosta (taulukko 15). Toiseksi yleisin tekijänpalkkiomuoto on etukäteen määritelty kertapalkkio (15 %).

Taulukko 15. Viimeisimmän kustannussopimuksen tekijänpalkkio

	n	%	2018	2013
Prosenttiosuus kustantajan saamasta nettomyyntitulosta	487	56	47	52
Etukäteen määriteltynä kertapalkkiona (joka voidaan maksaa useassakin erässä)	131	15	15	14
Kirjan myynnin mukaisena palkkiona, jonka laskutapa on jokin muu kuin edelliset	68	8	5	4
Tekijänpalkkiota maksetaan tietyn myyntimäärän jälkeen	26	3	2	3
Tekijänpalkkiota ei makseta	93	11	10	9
En osaa vastata	72	8	12	12
Yhteensä	877	100	100	100

N=877, puuttuvia 116 (12 %)

Suomen tietokirjailijat ry:n suosituksen mukaan kohtuullisena tekijänpalkkiona voidaan pitää 20–25 prosenttia, mikäli se lasketaan kustantajan saamasta arvonlisäverottomasta myyntihinnasta. Taulukkoon 16 on koostettu vastaajien ilmoittamat prosenttikorvaukset.

Taulukko 16. Tekijänpalkkion prosenttikorvauksen suuruus (%)

	Alle 16 %	16–19 %	20 %	21–24 %	Yli 24 %
Painetusta kirjasta (n = 393)	21	24	31	20	5
e-kirjasta (n = 159)	14	20	26	22	15
Äänikirjasta (n = 393)	81 (71 % = 0-1)	6	6	4	2

Yleisin prosenttikorvaus on tasan 20 prosenttia niin painettujen kirjojen kuin e-kirjojen kohdalla. Sen sijaan äänikirjojen osalta korvauksen laskuperiaate näyttäisi olevan hyvin erilainen. Kaikista 393 vastaajasta peräti 277 eli 71 prosenttia ilmoitti prosenttikorvaukseksi 0–1 prosenttia. Raportin kirjoittajalla ei ole valitettavasti

tarkempaa tietoa siitä, perustuuko annettu lukema kenties äänikirjojen latauskertoihin vai onko lukema virheellinen. Kyselyn avovastauksista (alla) on luettavissa viitteitä siihen suuntaan, että etenkin äänikirjojen tekijänpalkkioihin kohdistuu erilaista tyytymättömyyttä.

Monen tietokirjailijan kirjoitustyö mahdollistuu ennakkopalkkion turvin. Kysymykseen vastanneista 510 jäsenestä 57 prosenttia kertoi saaneensa ennakkopalkkiota (taulukko 17).

Taulukko 17. Ennakkopalkkion maksaminen

	n	%
Kyllä	289	57
Ei	221	43
Yhteensä	510	100

Vastaajat saivat vielä kommentoida ja kertoa kokemuksiaan tekijänpalkkion määräytymisestä. Avovastauksia tulikin runsaasti, yli 200 vastaajalta. Alle on poimittu vain muutamia, kenties kärjekkäimpiä kommentteja. Kaikki vastaukset on toimitettu anonymisoituna yhdistyksen henkilöstölle edunvalvontatyötä varten:

- "Tulonjakorakenne on kestämatön."
- "Äänikirjatuotanto tuntuu tekijän riistolta."
- "Palkkiot ovat mitättömiä suhteessa kirjoittamisen vaatimaan kielellisen ilmaisuun, asiantuntemukseen ja ajankäyttöön. E-kirjat ja varsinkin äänikirjat pahentavat asiaa entisestään. Viimeisimmän kirjani kirjoitin puhtaasti siksi, että se piti kirjoittaa: ainutlaatuista aineistoa ei voinut jättää käyttämättä. Tästä huolimatta toivon tietysti kirjani löytävän lukijansa - eikä olisi yhtään hullumpaa saada myynnistä myös jonkin verran tuloa. Tietokirjailijat ovat hyvin erilaisessa asemassa keskenään. Oma toimeentuloni on turvattu muilla tavoin, joten en omakohtaisesti vaivaa päätäni palkkioiden riittämättömyydellä. Periaatteellisesti sen sijaan olen raivoissani kirjailijoiden palkkioiden riittämättömyydestä."

Lainauskorvaus on monille kirjailijoille ja kääntäjille tärkeä lisätulonlähde. Tämänkin kyselyn mukaan valtaosa yhdistyksen jäsenistä (87 prosenttia) on jo liittynyt lainauskorvausjärjestelmään eli tehnyt Sanaston asiakkuussopimuksen. Luku vastaa hyvin edellisten selvitysten tietoja (taulukko 18).

Taulukko 18. Sanaston lainauskorvausjärjestelmä

		n	%	2018	2013
Olen liittynyt lainauskorvausjärjestelmään eli tehnyt Sanaston asiakkuussopimuksen	Kyllä	866	87	88	81
	Ei	127	13	12	19
Yhteensä		993	100	100	100

N=993, puuttuvia 0 (0 %)

5.2 Kustannustoiminta

Yhdistyksen jäsenten tietokirjoja julkaistaan monen eri kustantajatahon toimesta (taulukko 19). 85 prosenttia kaikista vastaajista kertoi julkaisseensa tietoteoksiaan kaupallisella kustantajalla. Seuraavaksi yleisimmät tietoteosten kustantajatahot ovat eri järjestöt tai yhdistykset (32 %) sekä yliopistojen ja korkeakoulujen julkaisut (30 %).

Taulukko 19. Tietoteosten kustantajatahot

	n	%	2018	2013	2004
Kaupallinen kustantaja	846	85	84	85	85
Järjestö tai yhdistys	315	32	33	29	24
Yliopisto tai korkeakoulu	299	30	32	27	23
Itse omakustanteena/toiminimellä	220	22	20	15	8
Yksityinen yritys tai toimeksiantaja	147	15	15	16	11
Kunta tai kunnallinen järjestö	92	9	12	9	8
Valtionhallinto tai valtion toimielin	139	14	10	12	11
Valtion koulutus- tai tutkimuslaitos	51	5	10	11	7
Yhteensä	2109	212	216	204	177

N=993, puuttuvia 0 (0 %)

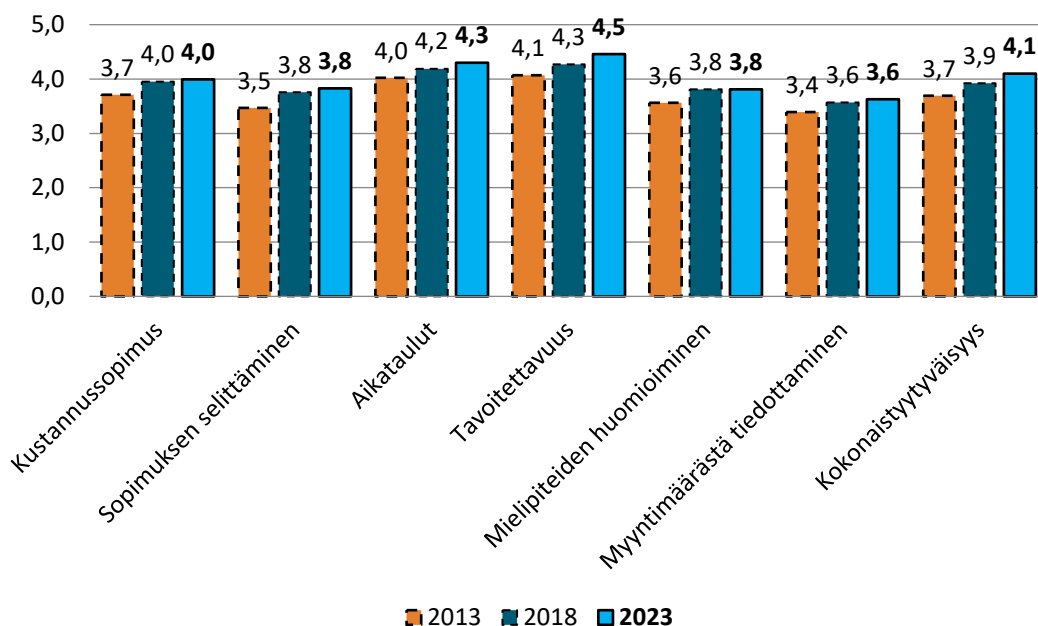
Tietoteoksia julkaistaan runsaasti myös valtionhallinnon ja kuntien kustantamana. Myös yksityiset toimeksiannot ovat yleisiä. Omakustanteiden osuus on kasvanut tasaisesti. Noin joka viides vastaaja (22 %) ilmoitti julkaisseensa tietoteoksen omakustanteena tai omalla toiminimellä. Kyselyn jakaumat noudattavat tarkasti edellisten selvitysten tietoja.

5.3 Kokemukset pääasiallisesta kustantajasta

Luvun päätteeksi tarkastellaan vastaajien näkemyksiä **pääasiallisesta** kustantajastaan. Tämän vuoden kyselyssä 15 prosenttia vastaajista kertoi julkaiseensa tietoteoksiaan vain yhdellä kustantajalla, 21 prosenttia kahdella ja 20 prosenttia kolmella kustantajalla. Kaikista vastaajista 42 prosenttia mielsi omaavansa jonkun pääasiallisen kustantajan.

Eniten mainintoja pääasialliseksi kustantajaksi saivat muun muassa isot kaupalliset kustantajat, mm. Otava, SanomaPro, Wsoy, Tammi, SKS, Atena, Avain, Docendo, Edita, Gaudeamus, Gummerus, Into, Kirjapaja, LIKE ja PS-kustannus. Edellisten lisäksi vastaajat mainitsivat lukemattoman määrän muita kustantamoja, eri yhdistyksiä, oppilaitoksia, kuntia ja julkishallinnon yksiköitä.

Kuvio 8. Tyytyväisyys pääasiallisen kustantajan toimintaan ja yhteistyöhön

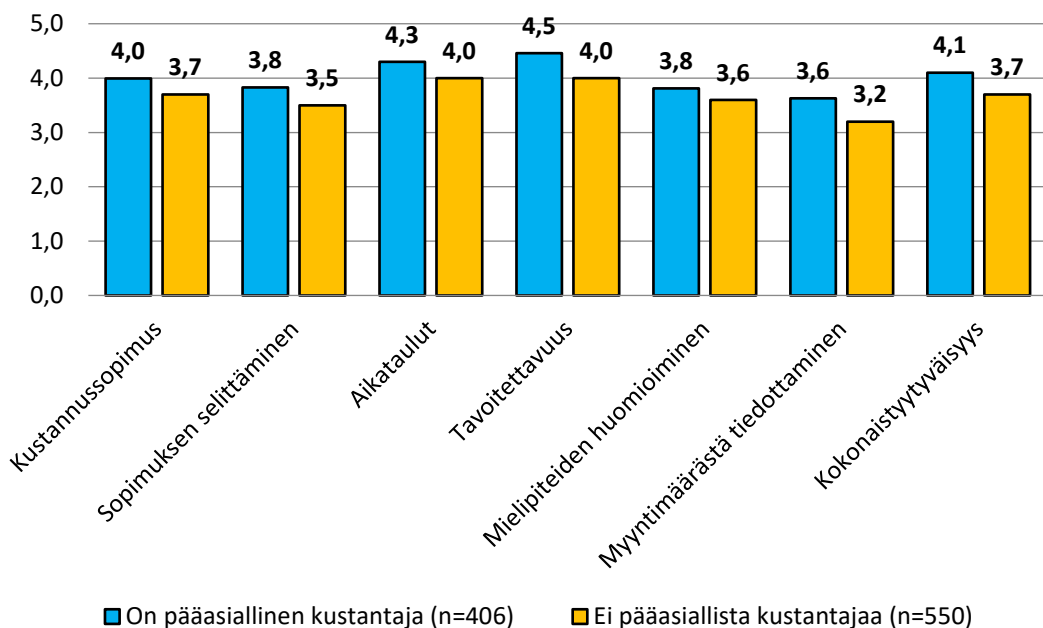
N=406, puuttuvia 587 (59 %). Keskiarvo asteikolla 1–5.

Kuvioon 8 on koottu niiden vastaajien mielipiteet, jotka mielsivät omaavansa jonkun pääasiallisen kustantajan. Kuvioista havaitaan, että tyytyväisyys pääasialliseen kustantajaan on edelleen noussut edelliseen kyselyyn verrattuna lähes kaikilla mitatuilla osa-alueilla. Kaikkein suurin tyytyväisyys (keskiarvo 4,5)

kohdistui väittämään ”Kustantajani on ollut helposti tavoitettavissa”. Myös kokonaistyytyväisyys on noussut edellisistä kyselyistä. Kustannussopimuksen sisällön selittämisen, mielipiteiden huomioimisen sekä myyntimäärästä tiedottamisen keskiarvot jäivät hieman muita väittämiä alhaisemmiksi.

Samat väittämät esitettiin kyselylomakkeella myös niille jäsenille, jotka eivät mieltäneet omaavansa yhtä pääasiallista kustantajaa. Heitä ohjeistettiin antamaan arvionsa viimeisimmän tietokirjan kustantajaa koskien. Kuvioon 9 on tuotu vertailu näiden kahden ryhmän välillä. Vastausjakaumista havaitaan, että vastaajat, joilla ei ole pääasiallista kustantajaa (kuvion keltaiset palkit), tyytyväisyys kustantajaan ei noussut millään osa-alueella yhtä korkealle tasolle. Näyttäisi siis siltä, että vakiintuneempi kustantajasuhde heijastuu jäsenten tyytyväisyyteen kustantajaansa.

Kuvio 9. Tyytyväisyys kustantajaan – on/ei ole pääasiallinen kustantaja

N=956, puuttuvia 37 (4 %). Keskiarvo asteikolla 1–5.

Tyytyväisyysjakaumia tarkasteltiin vielä yhdistyksen jäseneksi liittymisen ajankohdan suhteen (ennen vuotta 2010 liittyneet jäsenet – 2010 jälkeen liittyneet). Näiden ryhmien keskiarvot olivat kuitenkin hyvin lähellä toisiaan. Toisin sanoen, tyytyväisyys näyttäisi olevan pikemmin yhteydessä juuri kustantajasuhteen luonteeseen.

Varsin laajasta tyytyväisyydestä huolimatta on kuitenkin hyvä muistaa, että joukkoon mahtuu aina myös tyytymättömyyden kokemuksia. Kyselyn monista avovastauksista kävi hyvin tunteiden laaja kirjo ilmi. Vastauksissa viitattiin yhtäältä sattumaan ja hyvään onneen, toisaalta pettymyksiin tai pahimmillaan huijatuksi tulemisen kokemukseen. Vahvat tunteet kertovat ennen kaikkea siitä, että tietokirjailijuuteen kohdistuu sekä suuria henkilökohtaisia odotuksia että aiheellisia oletuksia reiluista ja yhdenvertaisista pelisäännöistä kustannustoiminnassa.

Taulukko 20. Onko harkinnut kustantajan vaihtoa viime aikoina

		Kyllä	Ei	Yhteensä
Tietokirjailija	n	211	381	592
	%	36	64	100
	2018	34	66	100
	2013	41	59	100
Oppikirjailija	n	21	159	180
	%	12	88	100
	2018	18	82	100
	2013	15	85	100
Tutkija	n	39	123	162
	%	24	76	100
	2018	37	63	100
	2013	38	62	100
Yhteensä	n	271	663	934
	%	29	71	100
	2018	30	70	100
	2013	30	70	100

N=1108, puuttuvia 105 (10 %)

Monelle kustantajan vaihto tulee eteen enemmän tai myöhemmin. Kaikista vastaajista vajaa kolmannes (29 %) vastasi harkinneensa kustantajan vaihtoa viime aikoina (taulukko 20). Ristiintaulukointi pääasiallisen tietokirjailijan roolin kanssa heijastaa aiempien selvitysten havaintoja. Vähiten kustantamon vaihtoa ovat harkinneet oppikirjailijat (12 %), joilla arvatenkin on melko pysyvät kustannussuhteet esimerkiksi oppikirjasarjoista johtuen. Oppikirjoissa kenties myös kustantajia on ylipäänsä rajatumpi määrä. Tutkijaprofiilissa vastanneiden jakaumissa näkyi selvin muutos. Kustantajan vaihtoa harkinneiden osuus laski aiempien selvitysten vajaan 40 prosentista 24 prosenttiin. Tietokirjailijoiden keskuudessa kustantajan vaihtamista oli harkinnut edellisten selvitysten tavoin reilu kolmannes (36 %).

Pääasiallinen kustantajasuhde näyttää hillitsevän selvästi halukkuutta vaihtaa kustantajaa. Vastaajista, joilla on pääasiallinen kustantaja, vaihtoa oli harkinnut 21 prosenttia, kun ilman pääasiallista kustantajaa olevista vastaajista vaihtoa oli harkinnut 35 prosenttia. Vastaajien oli mahdollista tarkentaa perusteluitaan avovastauksella. Monista vastauksista kävi ilmi jonkinlainen konkreettinen pettymyksen kokemus kohdistuen esimerkiksi tekijänpalkkioon, omaan neuvotteluasemaan, teoksen markkinointiin tai ylipäänsä kommunikaatioon kustantajan kanssa.

Omakustanne on joskus ratkaisu tilanteeseen, jossa muuta kustantajaa teokselle ei syystä tai toisesta löydy. Omakustanteen tekijä voi myös haluta pitää julkaisuprosessin kokonaan omissa käsissään. Taulukosta 21 nähdään, että kaikista vastaajista 27 prosentilla on kokemusta omakustanteen teosta. Muilta jäseniltä kysyttiin vielä jatkokysymys, ”Oletko harkinnut omakustantavasi teoksiasi?”. Noin joka neljäs vastaaja (26 %) kertoi harkinneensa omakustannetta julkaisuvaihtoehtona.

Taulukko 21. Omakustanteen teko

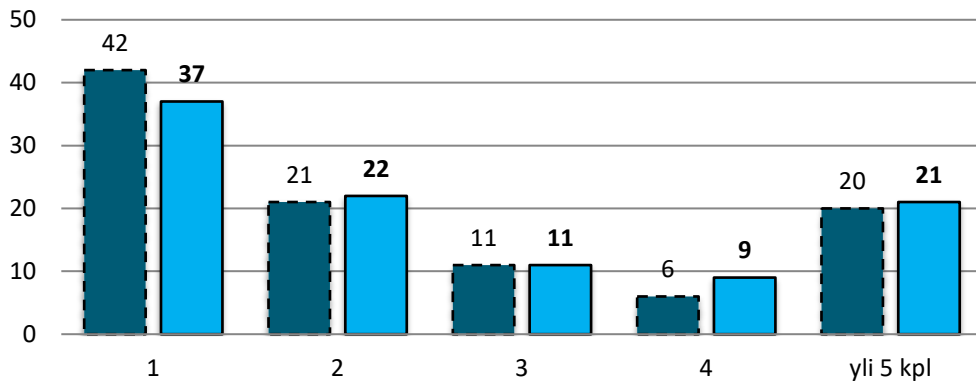
		n	%
Oletko omakustantanut teoksiasi?	Kyllä	261	27
	En	712	73
Yhteensä		973	100
		n	%
Oletko harkinnut omakustantavasi teoksiasi?	Kyllä	180	26
	En	501	74
Yhteensä		681	100

N=973, puuttuvia 20 (2 %); N=681, puuttuvia 29 (4 %)

Omakustanteita julkaisseista 37 prosenttia on julkaissut yhden teoksen omakustanteena (kuvio 10). 22 prosenttia kertoi julkaisseensa kaksi ja 11 prosenttia kolme omakustannetta. 21 prosenttia kertoi tehneensä yli viisi omakustannetta. Prosenttiosuudet noudattavat edellisen selvityksen jakaumaa tarkasti.

Tarkentavissa avovastauksissa moni omakustannetta harkinnut tietokirjailija antoi pohdinnalleen yksinkertaisen selkeän syyn – sopivaa kustantajaa uuden tietokirjan idealle ei ole löytynyt.

Kuvio 10. Julkaistujen omakustanteiden lukumäärä (%)

N=250, puuttuvia 743 (80 %)

5.4 Yhteenveto

- Noin 80 prosenttia tekee kirjallisen kustannussopimuksen.
- Joka toisessa sopimuksessa on sovittu erillistehtävistä (esim. kuvituksen hankkimisesta, teoksen päivittämisestä tai markkinointiin osallistumisesta).
- Yleisin tekijänpalkkion muoto on prosentuaalinen korvaus teoksen myyntitulosta.
- Yleisin prosenttikorvaus on 20 % painetusta kirjasta. Äänikirjojen tekijänpalkkiokorvauksessa kehitettävää.
- Tyytyväisyys pääasialliseen kustantajaan kasvanut kaikilla osa-alueilla
- Tyytyväisyys korkeampaa niillä, jotka mieltävät omaavansa pääasiallisen kustantajan.
- Noin joka neljäs vastaaja kertoo omakustantaneensa teoksiaan. Muista myös joka neljäs on harkinnut julkaisevansa tietoteoksen omakustanteena.

6 Yhdistystoiminta

Jäsentutkimuksen viimeisessä osiossa tarkastellaan vastaajien näkemyksiä yhdistystoiminnasta. Säännöllisin väliajoin kerättävä jäsenpalaute kokoaa yhdistyksen työntekijöille arvokasta tietoa toiminnan kehittämiseksi.

6.1 Jäsenrekrytointi

Noin puolet (47 %) tähän jäsenkyselyyn vastanneista on liittynyt yhdistyksen jäseneksi 2010-luvulta alkaen (taulukko 22). Myös ilahduttavan moni aivan tuore jäsen vastasi jäsenkyselyyn – 13 prosenttia vastaajista on liittynyt yhdistykseen vasta viimeisten kolmen vuoden aikana 2020-luvulla. Taulukon lukemiin mahtuu huikea määrä suomalaisen tietokirjallisuuden tekijöitä.

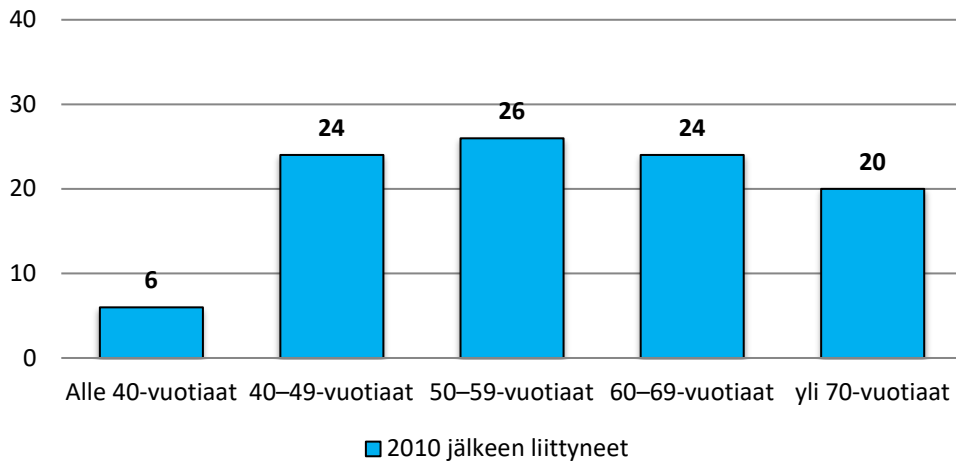
Taulukko 22. Suomen tietokirjailijat ry:n jäsenyys

	n	%
Olin jäsenenä jo Tietokirjailijain liitossa (perustettu v. 1961)		
tai Oppikirjantekijät ry:ssä (perustettu v. 1972)	13	1
1980-luvulta	61	6
1990-luvulta	172	18
2000-luvulta	276	28
2010-luvulta	327	34
2020-luvulta lähtien	125	13
Yhteensä	974	100

N=974, puuttuvia 19 (2 %)

Seuraavassa kuviossa 11 on tarkasteltu erikseen 2010 jälkeen yhdistykseen liittyneitä jäseniä. Kuvioista havaitaan, että yhdistys on saanut viimeisten vuosien aikana uusia jäseniä varsin tasaisesti kaikista eri ikäluokista, runsaasti myös eläkeikäisiä. Havainto korostaa sitä, että tietokirjoittaminen voi hyvin alkaa eri iässä ja elämänvaiheessa.

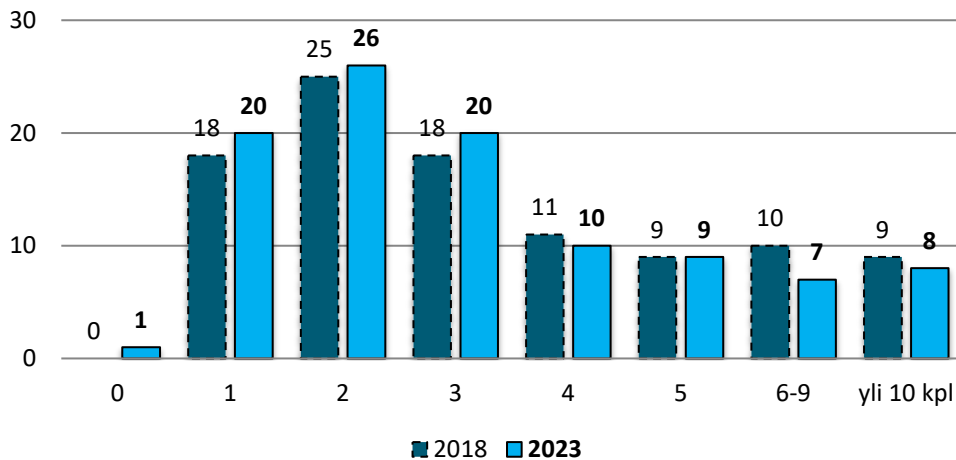
Kuvio 11. Yhdistyksen jäseneksi 2010 jälkeen liittyneet (%)

N=452, puuttuvia 0 (0 %)

Kuviosta 12 vielä nähdään, että lähes puolet kaikista vastaajista (46 prosenttia) on liittynyt yhdistyksen jäseneksi kirjoitettuaan 1–2 tietoteosta. Jakauma vastaa tarkasti aiemman selvityksen lukuja. Muutamat vastaajat kertoivat liittyneensä jäseneksi jo ennen ensimmäisen tietoteoksen julkaisua.

Kuvio 12. Julkaisujen määrä, kun liittynyt yhdistyksen jäseneksi (%)

N=932, puuttuvia 61 (6 %)

Vastaajilta kysyttiin, mitkä yhdistyksen käyttämät viestintäkanavat tavoittavat heidät parhaiten (taulukko 23). Lähes kaikki vastaajat (98 %) valitsivat vastausvaihtoehdoista sähköisen jäsenkirjeen. Puolet jäsenistä kertoi vierailevansa yhdistyksen verkkosivuilla. 7 prosenttia vastaajista oli seurannut myös yhdistyksen podcasteja ([Faktahommissa](#), [Oppikirjailijat faktahommissa](#)). Sosiaalisen median kanavista käytetyin viestintäkanava on yhdistyksen Facebook-sivu (18 %), kun muut somekanavat (Instagram, Twitter, LinkedIn) tavoittavat selvästi vähemmän jäseniä.

Taulukko 23. Yhdistyksen viestintäkanavien tavoitettavuus

	n	%
Sähköinen jäsenkirje	959	98
Verkkosivut	478	49
Painettu jäsentiedote	379	39
Facebook-sivu	180	18
Jäsenten oma Fb-ryhmä Tietokirjailijat Facebookissa	142	14
Yhdistyksen podcastit	71	7
Instagram	46	5
Twitter	38	4
LinkedIn	24	2
Yhteensä	2317	236

N=983, puuttuvia 10 (1 %). Vastausten määrä ylittää vastanneiden määrän, koska vastaajien oli mahdollista valita useita viestintäkanavia.

Taulukko 24. Jäsenyys muissa tekijäjärjestöissä

	n	%
Suomen Journalistiliitto	119	12
Jokin alueellinen kirjailijajärjestö	74	7
Suomen tiedetoimittajain liitto	62	6
Suomen arvostelijain liitto	39	4
Suomen Kirjailijaliitto	27	3
Jokin valokuvausalan tekijäjärjestö	20	2
Jokin graafisen tai kuva-alan tekijäjärjestö	11	1
Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto	8	1
Suomen näytelmäkirjailijat ja Käsikirjoittajat	4	0
Finlands svenska författareförening	1	0
Yhteensä	365	36

N = 993, puuttuvia 0 (0 %). Vastaajien oli mahdollista valita useampi vastausvaihtoehto.

Jäseniltä kysyttiin myös missä muissa tekijäjärjestöissä he ovat osallisina. Tiedot on koottu ylle taulukkoon 24. Noin kolmannes vastaajista (36 %) kertoi olevansa jäsenenä jossain toisessakin tekijäjärjestössä. Suomen Journalistiliittoon kertoi kuuluvansa 119 vastaajaa eli noin 12 prosenttia kaikista vastaajista.

6.2 Tyytyväisyys yhdistystoimintaan

Aiemmissa jäsenkyselyissä vastaajat ovat olleet varsin tyytyväisiä yhdistyksen toimintaan. Tälläkin kertaa vastausjakaumat kertoivat laajasta tyytyväisyydestä toiminnan eri osa-alueisiin. Tyytyväisyyttä mitattiin 5-portaisella vastauskaalalla (Hyvin tyytyväinen, jokseenkin tyytyväinen, en osaa sanoa, jokseenkin tyytymätön, hyvin tyytymätön). Taulukkoon 25 on koottu seitsemän osa-alueen keskiarvot verrattuna viiden vuoden takaiseen kyselyyn. Keskiarvot eivät juurikaan eroa edellisen selvityksen jakaumista.

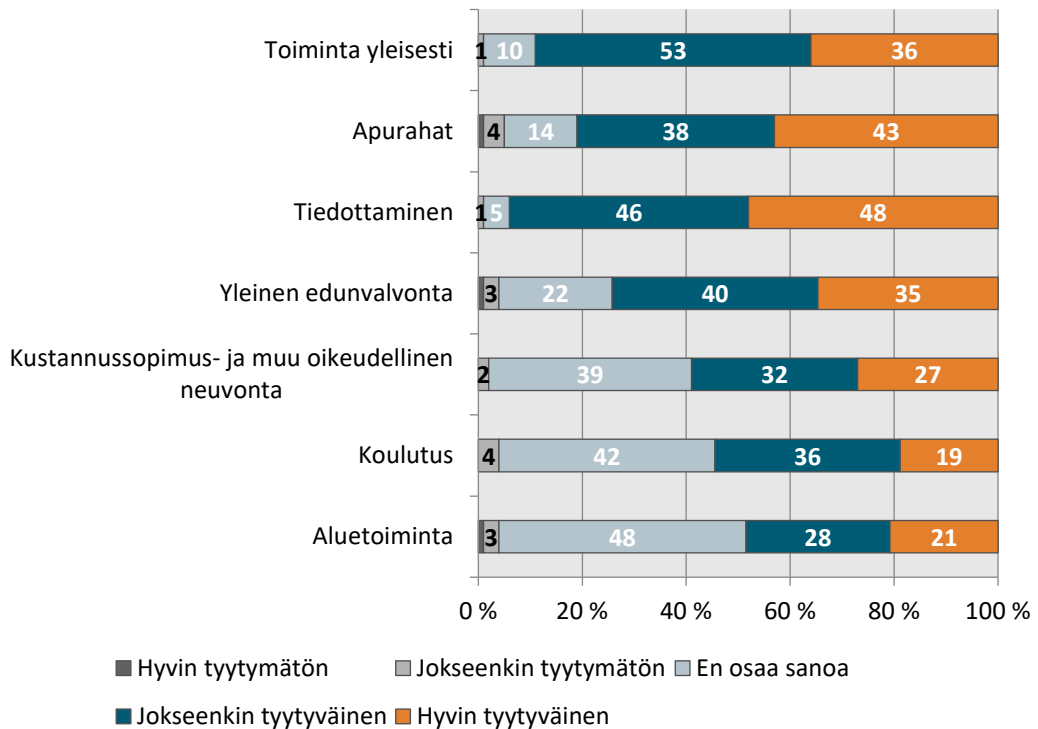
Taulukko 25. Tyytyväisyys yhdistystoiminnan osa-alueisiin

	n	keskiarvo	2018
Toiminta yleisesti	984	4,22	4,20
Apurahat	983	4,15	4,13
Tiedottaminen	983	4,41	4,43
Yleinen edunvalvonta	978	4,06	4,08
Kustannussopimus- ja muu oikeudellinen neuvonta	978	3,83	3,75
Koulutus	976	3,69	-
Aluetoiminta	971	3,64	-
Yhteensä		4,00	-

N = 971–984, puuttuvia 9–22 (1–2 %).

Seuraavalle sivulle kuvioon 13 on koottu vielä tarkemmat jakaumat samoista kysymyksistä. Jakaumista havaitaan, että vain muutama prosentti vastanneista ilmaisi tyytymättömyyttä yhdistyksen toimintaan.

Kuvio 13. Tyytyväisyys yhdistystoiminnan osa-alueisiin, vastausjakauma (%)

Uutena kysymyksenä tämän vuoden jäsenkyselyssä esitettiin kysymys ”Koetko, että yhdistys kohtelee jäseniään yhdenvertaisesti?” Taulukkoon 26 on koottu tietoja erilaisten taustamuuttujien vertailuina.

Taulukko 26. Yhdenvertaisuus jäsenten kokemana

		Kyllä	Ei
Liittynyt jäseneksi ennen 2010	n	459	49
	%	90	10
Liittynyt jäseneksi 2010 jälkeen	n	408	26
	%	94	6
Naiset	n	435	48
	%	90	10
Miehet	n	444	26
	%	94	6
Yhteensä	n	882	75
	%	92	8

N=957, puuttuvia 36 (4 %)

Taulukosta havaitaan, että kaikkiaan 92 prosenttia vastaajista koki, että yhdistys kohtelee jäseniään yhdenvertaisesti. Tarkempi vastausten erittely kertoo, että jäsenet, jotka ovat liittyneet yhdistykseen vuoden 2010 jälkeen, ovat vastauksissaan hieman myönteisempiä kuin vanhemmat jäsenet. Samoin miesten kokemus yhdenvertaisuudesta oli naisiin verrattuna hieman korkeammalla tasolla. Erot eivät ole kovinkaan suuria, mutta tilastollisesti silti merkitseviä ($p < .05$).

Vastaajilla oli mahdollisuus sanallistaa kokemuksiaan avovastauksella. Vastauksista kävi ilmi, että yhdenvertaisuuden kokemukseen voi vaikuttaa monenlaiset tekijät. Apurahojen ja palkintojen jakoperusteet, päätösten läpinäkyväisyys tai tiedonalojen hierarkiat ovat avovastauksista tyypillisiä esimerkkejä, jotka voivat ruokkia erilaista tyytymättömyyden kokemusta. Toki on hyvä muistaa, että esimerkiksi henkilökohtainen pettymys niukkojen resurssien apurahahaussa ei itsessään vielä kerro mistään laajemmasta yhdenvertaisuusongelmasta.

6.3 Toiminnan painopisteet

Jäsenkyselyn lopuksi vastaajia pyydettiin valitsemaan 14 vaihtoehdon sisältämästä listasta mielestään viisi tärkeintä yhdistyksen toimintamuotoa (taulukko 27). Vastausvaihtoehtoja oli muutettu hieman edellisestä kyselystä, joten tarkka prosenttimääräinen vertailu aiempien kyselyjen tuloksiin ei monissakaan kohdissa ollut mahdollista. Kuitenkin *apurahojen myöntäminen* koettiin ehdottomasti tärkeimmäksi toimintamuodoksi kuten aiemmissakin selvityksissä. Yhteensä 875 vastaajaa eli 88 prosenttia kaikista vastanneista valitsi apurahojen jaon viiden tärkeimmän toimintamuodon joukkoon. Heistä 534 vastaajaa asetti apurahat kaikkein tärkeimmäksi toimintamuodoksi. Luvut vastaavat lähes täysin vuoden 2018 selvitystä.

Toiseksi tärkein toimintamuoto vastaajien mielestä oli *kustannussopimus- tai muu oikeudellinen neuvonta* (61 prosenttia). Myös *jäsentiedotus* (57 prosenttia), *yleinen jäsenneuvonta* (51 prosenttia) sekä *tietokirjailijan identiteetin vahvistaminen* (41 prosenttia) saivat osakseen laajaa kannatusta. Niin jäsenille tarjottava *koulutus* kuin *osallistuminen kirjallisuustapahtumiin* koettiin myös tärkeäksi. Aluetoiminnan asetti tärkeimmäksi toimintamuodoksi 55 vastaajaa, vaikka muuten sen kokonaismäärä (287 mainintaa) oli keskitasoa.

Taulukko 27. Yhdistyksen tärkeimmät toimintamuodot

Valitse viisi (5) yhdistyksen tärkeintä toimintamuotoa numeroin 1–5.

Tärkeimmät toimintamuodot	n	2023		2018	
		%	#1	%	#1
Apurahojen myöntäminen	875	88	534	88	555
Kustannussopimus- ja muu oikeudellinen neuvonta	610	61	95	-	-
Jäsentiedotus	564	57	66	-	-
Yleinen jäsenneuvonta (mm. apurahoihin ja ammatinharjoittamiseen liittyvä neuvonta)	502	51	48	-	-
Tietokirjailijaidentiteetin ja -yhteisön vahvistaminen	409	41	53	-	-
Koulutus	351	35	30	29	29
Aluetoiminta ja alueelliset jäsentapaamiset	287	29	55	22	42
Tiedottaminen laajalle yleisölle (mm. some ja mediatiedotus)	248	25	10	-	-
Kirjallisuustapahtumat	227	23	14	14	7
Verkkosivujen tietopankin ja mm. asiantuntijarekisterin ylläpito	180	18	8	-	-
Palkintojen jakaminen	138	14	14	7	1
Kotimainen ja kansainvälinen kirja-alan yhteistyö	134	14	8	-	-
Vapamuotoiset valtakunnalliset jäsentapaamiset	109	11	4	-	-
Muu, mikä?	52	5	13	-	-
Yhteensä	4775	481	955	-	-

N=955, puuttuvia 38 (4 %)

Huomattavaa on, että kaikki osa-alueet saivat kannatusta. Tässä mielessä monipuolinen tarjonta kattaen edunvalvonnan, neuvonnan, koulutuksen sekä yhteisöllisyyden näyttäisi olevan monien jäsenten toivomuksissa. Vastauksissa *muu, mikä?* mainittiin useimmiten yleinen edunvalvonta, jonka alle useampikin valmiiksi annettu vastausvaihtoehto myös sopisi.

6.4 Sanallinen palaute yhdistykselle

Tämän vuoden kyselylomakkeessa vastaajilla oli useissa kohdissa mahdollisuus täsmentää vastauksiaan sanallisesti. Avovastauksia tulikin huikea määrä ja niistä kaikki on toimitettu eteenpäin anonyymeina yhdistyksen henkilöstölle toiminnan kehittämistä varten. Raportin viimeiseen osaan on poimittu erinäisiä kommentteja jäseniltä yhdistyksen toimintaa koskien.

Miten yhdistyksen toimintaa tulisi kehittää?

”Yrittäjyys-teemaan liittyvä koulutus voisi olla mielenkiintoinen. Mistään ei juuri löytynyt tietoa tällaiselle luovan alan yrittäjälle alkutaipaleella. Kun kyse on tilaustyöstä ja jonkin organisaation kanssa solmitaan sopimusta, mitä tulisi ottaa huomioon? Mistä pitäisi sopia?”

”Voimakkaammat kannanotot tietokirjoittamisen rahoitukseen sekä kirjailijoiden edunvalvonta suhteessa muuttuvaan kirjojen kulutukseen (äänikirjat). Jälkimmäisessä voisi yhdistää voimat kaunokirjailijoiden kanssa.”

”Toivoisin, että liitto puuttuisi oppikirjailijoiden kustannussopimuksiin. Ongelma koskee sitä, että sopimukset ovat yhä kovin pahasti printtijassassa. Sopimukset kaipaivat monessa kohtaa enemmän diginäkökulmaa, koska suurin osa kirjoista julkaistaan nykyään jonkinlaisella alustalla.”

”Tietokirjailijoiden ammatti-identiteetin vahvistaminen. Tietokirjailijan työ on kokopäivätoimista kuten muidenkin kirjailijoiden työskentely. Ettei muodostuisi kuvaa eläkkeellä olevien akateemisten ammattilaisten harrastelusta.”

”Joskus voisi olla koulutus, jossa saisi ideoita kehitettyä tutkimuksen kirjoittajasta populaariksi kirjoittajaksi, eli miten pystyisi sanomaan tutkimukseen perustuvat asiat tavallista yleisöä kiinnostavammin.”

”Aluetasolla enemmän tapaamisia kirjasto-, kirjakauppa- ja kustantajaväen kanssa.”

Yleistä palautetta yhdistyksen hallitukselle

”Yhdistyksen lakipalvelut ovat todella tärkeitä ja haluaisinkin välittää kiitokseni tästä palvelusta. Olisin aikanaan tehnyt todella huonon sopimuksen, ellen olisi ymmärtänyt pyytää konsultaatiota. Myös muissa asioissa lakimiehen asiantunteva neuvonta on ollut suunnattoman merkityksellistä.”

”Teette hyvää ja arvokasta työtä!”

”Olen ylipäänsä hyvin tyytyväinen yhdistyksen toimintaan. Tiedotus on kiitettävää, hyödyllistä ja ystävällistä. Apurahatoiminta on merkittävää koska kaikilla ei enää ole säännöllistä kuukausituloa. Yhdistyksen tärkeyttä osoittaa myös tämä kysely: yhdistys on aidosti kiinnostunut siitä, miten voisi parhaiten palvella jäseniään. Kiitos siitä!”

6.5 Yhteenveto

- Jäsenet ovat edelleen keskimäärin hyvin tyytyväisiä yhdistyksen toimintaan ja tiedotukseen.
- Apurahojen jako koetaan selvästi tärkeimmäksi toimintamuodoksi. Edunvalvontatyön sekä koulutuksen ohella yhdistyksen näkyvyys ja tunnettuus tärkeää.
- 92 prosenttia vastaajista koki yhdistyksen toiminnan yhdenvertaiseksi.

7 Lopuksi

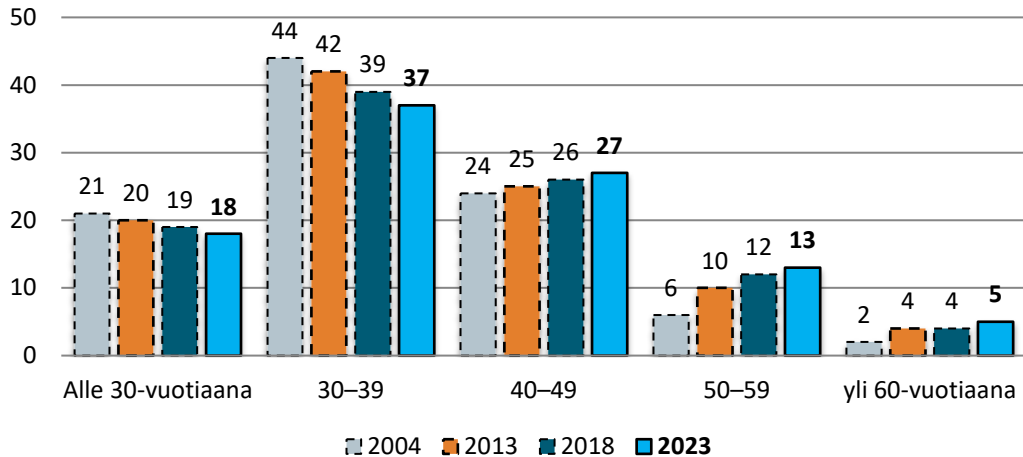
Suomen tietokirjailijat ry:stä on muodostunut jo yli 40 vuoden pitkäjänteisen työn tuloksena arvostettu toimija kirjallisuuden kentällä maassamme. Yhdistyksen jäsenmäärä on noussut tasaisesti jo yli 3 200 jäseneen. Vaikka jäsenten keski-ikä on noussut vuosien aikana, liittyy jatkuvasti uusia tietokirjailijoita yhdistyksen jäseniksi.

Säännöllisin väliajoin teetetyt jäsenkyselyt ovat piirtäneet varsin tarkan kuvan yhdistyksen jäsenten tietokirjoittamisen luonteesta, sen haasteista sekä jäsenten toiveista yhdistystoiminnan suhteen. Kyseinen raportti oli järjestyksessään neljäs jatkaen vuosina 2004, 2013 ja 2018 tehtyjen jäsentutkimusten sarjaa. Monet vertailut aiempiin selvityksiin osoittivat vain pieniä muutoksia edellisiin vastausjakauksiin.

Viime vuodet ovat koetelleet monin tavoin tavallisten ihmisten arkea. Globaali koronapandemia, Venäjän häikäilemätön hyökkäyssota Ukrainassa ja sitä seurannut energiakriisi ja inflaatiokierre ovat kaikki esimerkkejä, jotka omalla tavallaan linkittyvät myös tietokirjoittamiseen. Oikean ja ajantasaisen tiedon välittäminen on yksi keskeinen sivistysvaltion tunnusmerkki. Suomalaiset tietokirjailijat ovat tässä arvokkaassa työssään maailman ehdotonta huippua. Suomen tietokirjailijat ry on valmis ja vakaalla pohjalla jatkamaan jäsentensä edunvalvontatyötä myös seuraavilla vuosikymmenillä.

Liitetaulukot ja -kuviot

Liitekuvio 1. Esikoistietokirjan julkaisuikä

N=918, puuttuvia 75 (8 %)

Liitetaulukko 1. Esikoistietokirjan julkaisuikä ja pääasiallinen tietokirjailijarooli

		Tietokirjailija	Oppikirjailija	Tutkija
Alle 30-vuotiaana	n	97	21	44
	%	17	12	28
	(2018)	(21)	(10)	(27)
30–39-vuotiaana	n	194	75	68
	%	33	43	43
	(2018)	(35)	(43)	(49)
40–49-vuotiaana	n	157	57	33
	%	27	33	21
	(2018)	(26)	(33)	(18)
50–59-vuotiaana	n	95	17	11
	%	16	10	7
	(2018)	(14)	(11)	(5)
Yli 60-vuotiaana	n	43	4	2
	%	7	2	1
	(2018)	(4)	(3)	(2)
Yhteensä	n	586	174	158
	%	100 %	100 %	100 %

N=918, puuttuvia 75 (8 %)

Liitetaulukko 2. Tietokirjailijoiden teosten käännökset (n, vastaajien määrä)

	n		n
Englanti	194	Liettua	4
Ruotsi	189	Kreikka	3
Suomi	58	Turkki	3
Viro/Eesti	56	Albania	2
Venäjä	45	Arabia	2
Saksa	40	Farsi	2
Ranska	23	Indonesia	2
Kiina	15	Intia	1
Espanja	14	Katalaani	1
Italia	13	Kroatia	1
Japani	12	Kurdi	1
Unkari	12	Latina	1
Saame	12	Mongolia	1
Puola	10	Nepali	1
Korea	10	Slovakia	1
Norja	7	Ukraina	1
Tanska	7	Vietnam	1
Latvia	6	Viittomakieli	1
Portugali	6		-
Yhteensä			758

SUOMEN
TIETOKIRJAILIJAT RY